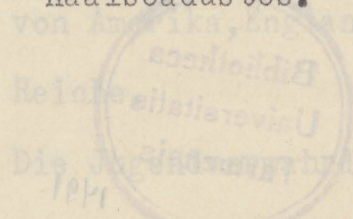

Vartas
teie
8. VII. 39
R. Raat

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN
8 det. 39
659

Augst K A S K
matr. 12823.

Allealine süütegija Austria 1928 a.
noortekohtu seaduses ja kehtivates Eesti krimi-
naalseadustes.

A. A. 2735

D i p l o m i t ö ö .

Esitamiseks Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale
1939 a.

Kajaste and täpsustused
2 II 1940

Kasutatud kirjandus ja lühendid.

F.Kadečka - Das österreichische Jugendgerichtsgesetz-JGG.

K.Matto - Kriminaalkohtupidamise seadustik - KKS.

K.Saarmann ja J.Matto - Kriminaalseadustik - Kr.S.

Vangistusseadustik - V.S.

Hoolekandeseadus - H.S.

L.Bender - Das Jugendgericht in den Vereinigten Staaten
von Amerika, England und dem Deutschen
Reiche.

H.Többen - Die Jugendverwahrlosung und ihre Bekämpfung.

R.Räago - Kriminaalprotsessi õpperaamat.

Sissejuhatus.

Juba kaugest minevikust, koos ühiskondlustusprotsessiga on pidanud ühiskond võitlust selle protsessiga kasvatavate vahedega, milledest üks tähtsamaid on kuritegevus. Võitlus kuritegevusega on läbistanud kõik arengu

S i s u k o r d.

perioodid, kuid lähemat uurimist on leidnud alles aiates

mõeldud 1. Sissejuhatus ilmnenud, et murrangud ühiskonna arengu 2. Kasvatustlikud abinõud, need maailmavaatelised õpetus 3. Karistuslikud sanktsioonid t, mis avaldub väga suurel 4. Kohtukorraldus es noorus.

5. Menetlus andil märgati kõigis kultuurriikides tegevat 6. Karistuse kandmine rde keskel, millist olukorda kinnit 7. Hinnang. riikides korraldatud kriminaalstatistika.

Põhjuseid selleks tuleb otsida neis riikides aset leidnud põhjalikus ümberkujunemises majanduse alal. Vanaaegsest agraarriikidest kujunesid lühikeses ajaga moodsed tööstusriigid. Suured hulged rändasid maal linnas. Terved ja normaalsed elutingimused maal vaheldusid rahvastikust ülitihedat linnades ebateravate elutingimustega. Ühiskond

1) Leonhard Bender: leh. 9.

Sissejuhatus.

Juba kaugest minevikust, koos ühiskondlustusprotsessiga on pidanud ühiskond võitlust selle protsessiga kaaskäivate pahedega, milledest üks tähtsamaid on kuritegevus. Võitlus kuritegevusega on läbistanud kõik arengu perioodid, kuid lähemat uurimist on leidnud alles alates möödunud sajandist. On ilmnenud, et murrangud ühiskonna arengus nagu sõjad, revolutsioonid, uued maailmavaatelised õpetused j.n.e.mõjutavad kuritegevust, mis avaldub väga suurel määral juba varases nooruses.

Möödunud sajandil märgati kõigis kultuurriikides tuugevat kuritegevuse tõusu noorte keskel, millist olukorda kinnitas ka neis riikides korraldatud kriminaalstatistika. Põhjuseid selleks tuleb otsida neis riikides aset leidnud põhjalikus ümberkujunemises majanduse alal¹⁾. Vandest agraarriikidest kujunesid lühikese ajaga moodsad tööstusriigid. Suured hulgad rändasid maalt linna. Terved ja normaalsed elutingimused maal vaheldusid rahvastikust ülitäidetud linnades ebatervete elutingimustega. Ühiskondlik

1) Leonhard Bender: leh. 9.

korraldus ja seadusandlus ei suutnud sammu pidada kiire tehnilise arenguga. Vanad ühiskondlikud eluvormid muutusid kõlbmatuks, uutega aga ei suudetud kiiresti muutuvates oludes kohaneda. Tagajärjeks oli suur viletsus ja häda laiades rahvakihtides. Tekkis tööpuudus ja halvenesid korteriolud. Perekonnas pidid mees ja naine ülespidamist teenima väljaspool kodu. Selle tagajärjel kasvasid lapsed järelvalveta tänaval. Samuti pidid lapsed juba õige vara hakkama ülespidamist teenima vabrikutes ja mitmesugustes töökodades, puutudes sealjuures kokku vanemate kaastöolistega, kes oma kõlblike tasapinna poolt tihti kõrgel ei seisnud. Iseseisvalt teenides muutusid noored vanematest sõltumatuks ja iseseisvateks, mis kallutas noore himu- ja lõbutungide maitsemisele. Sarnastel põhjustel purunesid perekondlikud sidemed, milleks aitasid kaasa ka mitmesugused maailmavaatelised õpetused, mis seisid autoriteedi eitamises ja piiramatu vabaduse ülistamises. Sarnastes oludes kasvasid noored kehaliselt ja vaimliselt alaväärtuslikud, kes andusid hulgana kuritegevusele ja ebanormaalsele eluviisidele. Tekkis teatav liik allealisi, keda tunneme hooldamatute nime all.

Käsitades noorte hooldamatuse küsimust prof.dr.

2) H.Többen leiab selle olevat tarvilise hoolitsemise puudumises nii füüsilisest kui ka vaimlisest küljest. Füüsiline ja vaimline ehk kombeline hooldamatus võivad esineda koos ehk teineteisest sõltumatult. Füüsiline hooldamatus esineb inimese väliste esinemisvormide hooletuses, mis ilmneb kestva keha ja riietuse hooletusse jätmises ja ebapuhtuses. Vaimline hooldamatus aga ilmneb hingelise tasakaalu puudumises selles mõttes, et inimese tundeelu, olles mõjutatud ühekülgselt väga mitmesugustest põhjustest, õigest suunast kõrvale kaldub. Sarnane kehaliselt ja vaimliselt hooldamatu allealine, kellel vastav kõlbeline küpsus puudub, omab nõrgendatud vastupanu kuritegelikkudele instinktidele ja peasjalikult nendest võrsuvadki harjumussüütegijad.

Käsitades hooldamatuse põhjuseid prof.dr.H.Többen oma eelpool mainitud teoses leiab, et põhjused peituvad isikus eneses, ümbruses ja mõlemis koos. Mis puutub isikus eneses peituvatesse põhjustesse, siis tulevad siin kõne alla mitmesugused päriuslikud mõjud. Peamist osa ettendavad siin vaimuhaiguste mitmesugused liigid, milledest mõned avalduvad juba sündimisest alates, mõned hiljem. Tihti lei-

dub ka sääraseid vaimuhaiguste liike, mis võhikule tähelepanemata jäävad ja mida ainult kogenud silm võib avastada. Kõiki neid iseärasusi tuleb arvestada allealist- te kuritegevuse vastu võitlemisel. Ümbruse mõju on ees- pool juba käsitletud. Eriti raske olukord on aga juhul kus isiklised ja ümbruskonna mõjutused koos mõjuvad.

Kriminaalstatistika andmed ja teadlaste uurimused kuritegevuse alal näitasid, et senised meetodid kuritege- vuse vastu võitlemise alal ei anna soovitud tulemusi. Lei- ti, et kuritegevust tuleb hakata juba juurtes hävitama ja sellepärast tuleb erilise tähelepanu alla võtta allealine süütegija. Tekkis arusaamine, et allealist süütegijat ei saa kohtus ühele tasemele seada täisealise harjumuskur- jategijaga. Samuti on otse kuritegu allealist karistust kandma panna koos täisealistega. Ka oli karistamatuse piir väga madal, mispärast sattusid lapsed juba kaheksa aasta vanuselt vanglasse, mis kujunesid oma halva mõjuga noortele, kurjategijate taimelavadeks. Kõik need asjaolud nõudsid seadusandlikul teel olukorra ümberkujundamist.

Esimene ja põhjalik reform teostus Ameerika Ühend- riikides, kus moodustati allealiste süütegijate jaoks

erilised noortekohtud, pandi ametisse erilised hooldusvalvurid kes valvasid noorte eluviiside järele ja rajati karistus kasvatuslikule põhimõttele. Ühendriikidest levis reform ka Euroopasse, kus olgugi oluliste muudatustega noortekohtud sisse seati peaaegu kõikides riikides.

Alljärgnevas käsitame Austria 1928 a. noortekohtu seadust /JGG/ ja kõrvutame sellega vastavaid Eestis kehtivaid kriminaalseadusi, kus juures eriti vaatleme kasvatuslikke abinõusid, karistuslikke sanktsioone, kohtukorraldust ja -menetlust.

Kasvatuslikud abinõud:

Uurides allealiste kuritegevuse põhjuseid leiame, et 90 juhul 100 st on süüdi puudulik kasvatus ³⁾. Sellest selgub, et võitlus allealiste kuritegevuse vastu võib ainult siis tagajärjekas olla, kui rakendatakse kasvatuslikke meetodeid. Sellele vaatekohale on asunud U.S.A. noortekohtud ja samuti kõik Euroopa noortekohtu seadused nende hulgas ka Austria 1928 a. noortekohtu seadus. Tuleb aga mainida, et peale kasvatuslikkude abinõude rakendatakse ka karistust.

Austria noortekohtu seadus jaotab allealised kahte rühma 1. kuni 14. aastani n.n. lapsealised ja 2) 14 - 18 aas-

3) F. Kadečka: lhk. 48.

tani n.n. noored .Allealiste suhtes kuni 14 aastani raken-
datakse ainult kasvatuslikke abinõusid. 14-18 aastani tuleb
rakendada peale kasvatuslikkude vahendite ka karistust ,
välja arvatud seaduses ettenähtud juhud. Kasvatuslikud abi-
nõud on ette nähtud JGG § 2, kus mainitakse, et alla 18 a.
allealine ,kes on sooritanud karistuse ähvardusel keelatud
süüteo ja kui see on tingitud asjaolust, et temal puudub
tarvilik kasvatus, siis rakendab kohus, vaatamata sellele,
kas allealine karistada saab või mitte, eestkostelisi kor-
raldusi. Nii võib kohus allealise kasvatuslike järelvalve
alla panna või kasvatusasutusse paigutada. Peale selle võib
teda ka usaldusväärsesse perekonda, noortekodusse ehk mõnda
muusse asutusse paigutada kui on võimalusi selleks tarvilik-
kude kulude tasumiseks. Enne aga kui kohus eelmainitud küsi-
mustes otsuse teeb, astub ta ühendusse noorte=ametiga ehk
noortekohtu abiga ja kuulab ära nende arvamise. Need asu-
tised võivad soovi avaldada, et allealist oma hoole alla
võtta. Sel juhul teeb kohus ainult perekonnaõiguslikke
korraldusi, kuna kasvatuslik külg jääb nimetatud asutiste
korraldada. Nende asutiste poole pöörab kohus selle järele,
kelle piirkonnas on allealise elukoht. Kohtul on võimalus
asutuse määratleda toimub kuni 20 aastani, vabalt on vaid
igal ajal otsust muuta; kui seda tehtud ei ole, siis on

otsus kehtiv kuni täisealiseks saamiseni.

Mainitud tingimuste rakenduse eelduseks on süüteo sooritamine. Ei ole nõuetav, et tegu oleks kohtuliku karistuse ähvardusel keelatud vaid siia kuuluvad ka teod mida karistavad administratiivvõimud. Igatahes peab tegu karistusliku iseloomuga eeskirjadega keelatud olema⁴⁾. Karistulikke vahendeid rakendatakse sellest hoolimata kas allealine karistada saab või mitte. Samuti ei takista nende rakendamist aegumised ega mitmesugused muud jälitamise takistused. Süütegu peab sooritatud olema lapseealise ehk noore poolt, kusjuures otsustav on vanus teo kordasaatmise ajal. Võib kerkida küsimus, kuidas toimida siis, kui allealine enne 18 a. vanaks saamist on sooritanud süüteo kuid kohtumenetluse alguseks on saanud 18 a. vanaks. Et JGG rakendatakse lapseealiste ja noorte suhtes kes on süüteo sooritanud enne 18 a. vanaks saamist ja käesoleva seaduse eeskirja kohaldatakse isikute suhtes kuni nende täisealiseks saamiseni, mis Austria tsiv. seadustiku järele on 21 a., tuleb järeldada, et kuni selle ajani tuleb allealiste kohta rakendada. JGG-is ettenähtud vahendid, ainult kasvatusasutusse määramine toimub kuni 20 aastani. Vahe on vaid

4) F. Kadečka - leh. 52.

protsessuaalses küljes, sest alla 18 aastaste suhtes käiakse JGG-is ettenähtud protsessuaalsete sätete järele, kuna peale selle allealised alluvad üldsätetele. Edasi kuulub JGG rakendamise eelduste hulka asjaolu, et süüteo sooritamine oleks ühenduses sooritaja vajaliku kasvatuses puudusega. See puudus ei pruugi aga ainuke eeldus olla vaid on küllalt, kui see osutub vaid üheks tingimuseks süüteo toimetulekul. Tarviliku kasvatuses puuduse all ei tohi mõista ainult moraalset ja vaimset arenematust, vaid ka kehalist ja tervislikku hooldamatust, mis samuti võivad mõjutada kuritegevuse levimist.

Eelpool mainitud eeldustel on kohus mitte ainult õigustatud vaid kohustatud kasvatuslikke abinõusid tarvitusele võtma kusjuures peale ülalloodatud vahendite võib kohus eksinule ka õpetust ja juhatus anda elukommete parandamiseks. Igal juhul peab aga kohus enne otsustamist noorteametiga ehk noortekohtu abiga ühendusse astuma ja nende arvamist kuulama olles sealjuures mitte seotud mainitud arvamistega vaid võib täiesti omal äranägemisel talitada.

Kohus võib allealise süütegija paigutada olemasolevatesse maa-, kogukonna- ja eraasutustesse. Kui aga all-

ealist ei ole võimalik nimetatud asutisse paigutada või kohus leiab, et see ei ole mõningatel põhjustel soovitatav, siis asutab Liit sarnaste allealiste jaoks Liidu kasvatusasutused, mis alluvad Kohtuministrile. Asutise poolt võimaldatakse kasvandikkudele korter, toit ja riietus ja antakse kooliõpetust. Neid valmistatakse ette nende võimete ja kalduvuste järele vastavale elukutsele, kusjuures arvestatakse võimaluse korral ka endist tegevust. Et kasvandikku võõrutada endistest halbadest mõjudest ja kalduvustest, rakendatakse nad tööle, mida korraldatakse nii, et kasvandikel jääks võimalikult vähe aega omavaheliseks olemiseks. Tööd valitakse nii, et kasvandikud viibiksid võimalikult palju vabas õhus põllul ja aias. Neisse asutistesse määratakse allealine kindlaks määramata ajaks, kuni paranemiseni. Igatahes aga mitte kauemaks kui 20-ne aastaseks saamiseni. Poolteise aastase viibimise järele kasvatusasutises võib asutise juhataja teda paigutada usaldusväärsesse perekonda, mõnda teise kasvatusasutisse või ametit õppima. Kolmeaastase viibimise järele võib aga asutise juhataja teda vabastada. Iga esimese astme kohtukoda, kelle piirkonnas vastav kasvatusasutis asub, määrab kohtuministri poolt ettepanud isikutest viie liikmelise komisjoni

kelle ülesandeks on valvata, et kasvandikke koheldakse ette-
nähtud korra kohaselt. Selleks on komisjon kohustatud vähe-
malt kord kuus asutust revideerima ja avastatud puudusi
kõrvaldama. Tähenstatud komisjoni loal võib asutuse juhataja
kasvandiku ka enne kolme aasta möödumist asutisest vabasta-
da. Vabastatu jääb igal juhul kuni 20-ne eluaastani asutise
juhataja järelvalve alla. Kuni selle ajani võib komisjon
allealise asutisse tagasi toimetada kui selgub, et teda
ähvardab hädaoht uuesti kuritegevusele kalduda. Missugustel
asjaoludel komisjon selle otsuse võib teha, ei ole seaduses
ette nähtud, vaid see on jäätud ad hoc juhul komisjoni ot-
sustada. Komisjoni otsuse peale ei ole ette nähtud kaebust,
milleks ei ole ka tarvidust, sest vastava määruse täitmise
järele valvab kohus, kuid et asutisest vabastatu tagasikut-
sumine on oluliseks osaks määruse täitmisel millega kohus on
paigutanud allealise kasvatusasutisse, siis on loomulik, et
tagasikutsumise tarvidusest teatatakse kohtule, millega on-
gi kindlustatud selles asjas kohtu kontroll⁵⁾.

Et kindlustada kohtu või noorteameeti poolt määratud
vahendite mõjuvust, on ette nähtud karistused neile, kes
tahtlikult kõrvaldavad need abinõud, mida kohus on tarvit-
5) F. Kadečka: lhk. 68.

sele võtnud, või noort kallutavad nende abinõude kõrvaldamisele ehk selleks kaasa aitavad. Karistuseks on arest ühest nädalast kuni kuue kuuni.

Eesti kuulub nende väheste maade hulka, kus ei ole sisse seatud noortekohtuid. Üldisest korrast on mõningad erandid ette nähtud allealiste süütegijate kohta vaid kriminaalseaduses, kriminaalkohtupidamise seaduses, vangistusseaduses ja hoolekandeseaduses.

KrS. § 40 järele süüks ei arvata süütegu, mille saatis korda lapsealine alla kaheteistkümnepäevase vanuses. Selles vanuses on allealine absoluutselt süüdimatu ja KrS. ei leidu tema suhtes mingisuguseid sanktsioone. Teise liigi allealisi määritleb Kr.S. § 41 milles deklareeritakse, et süüks ei arvata süütegu, mille saatis korda 12-17 aastane allealine, kes oma teo iseloomust ja tähendusest ei võinud aru saada või juhtida oma tegevust. Neid allealisi võib anda vastutusliku valve alla vanematele, nende eest hoolitsevatele isikutele või muudele ustavatele isikutele, kes sellega on nõus; raskete kuritegude või kuritegude kordasaatmisel aga võidakse neid paigutada parandusasutistesse, kui see aga võimatu, siis allealiste jaoks vangimajas seatud eriruumidesse. Kolmanda rühma moodustavad allealised 17 - 20. aastani, kellede kohta raken-

datakse ainult Kr.S. ja K.K.S. ettenähtud üldisi karistuslike sanktsioone Kr.S. § 57 alusel.

Nii näeme, et allealiste suhtes kuni 12-da eluaastani ei ole ette nähtud ka kasvatuslike vahendite kohaldamist. Küll võib aga leida hoolekandeseaduses nimetatud allealiste suhtes vastavaid sanktsioone, mis oma iseloomult on kasvatuslikud. Nii on H.S.-ega hoolekandekohtule antud võim lapsi vanematelt kas ajutiselt või jäädavalt ära võtta kui nad viibivad sarnastes oludes, mis mõjuvad halvavalt nende füüsilisele ja vaimsele arenemisele, mille tõttu on karta, et nad anduvad kuritegevusele. Sotsiaalministeerium on kohustatud H.S. alusel asutama koolkodusid, töökodasid ja varjupaiku, kuhu võetakse H.S. § 77 alusel kurikalduvustega allealisi kes eeluurimise ja kohtu all või kohtu poolt mõistetud kurikalduvustega allealiste laste parandusvarjupaika, vaeslaste varjupaikadest kurikalduvuse tõttu välja heidetud, koduta jäänud ning tänavalle sattunud allealised, kui neid tabatud niisuguste eluviiside pealt, mis eeldab kuritegevusele või prostitutsioonile kaldumist; kuritegijate, joomarite ning avalikkude naiste lapsed, kelle juures puuduliku kasvatuseta tagajärjel kuritegevusele või prostitutsioonile kaldumist võib eeldada. Neis asutistes rakendatakse ainult kasvatus -

likke vahendeid. Kasvandikkudele antakse haridust ja õpetata-
takse vastav amet, mis võimaldab asutisest lahkudes ülespi-
damist teenida. Koolkodudesse jäävad kasvandikud kuni vas-
tav amet on kätte õpitud. Igal juhul aga kuni 18-eluaasta
lõpuni. Tööle kõlbmatuile, nõrgamõistuslikkudele ja neile
kes iseseisvalt elada ei suuda, asutatakse sotsiaalminis-
teeriumi kulul töökodud ja varjupaigad.

12-17.aastaste süütegijate suhtes tuleb aga krim.koh-
tul kaalutleda, kas sarnane süütegija on oma teo iseloomust
ja tähendusest aru saanud või mitte. Leiab kohus, et all-
ealine ei ole süüdiv, siis võib kohus rakendada kasvatuslik-
ke vahendeid. Ta võib anda allealise vanemate või tema
eest hoolitsevate isikute vastutusliku valve alla, samuti
ka muude ustavate isikute valve alla, kes on sellega nõus.
Raskete kuritegude ja kuritegude korral võidakse neid
paigutada parandusasutisse või vangimajas vastavatesse eri-
ruumidesse.

Kasvandikud parandusasutises peetakse kinni kuni
paranemiseni. Igal juhul aga mitte alla ühe aasta ja mitte
kauem kui 18.aastaseks saamiseni. Kui aga allealine oli asu-
tisse paigutamise ajal üle 15-ne aasta vana - kuni 20.aas-

taseks saamiseni. Kr.S. § 41 järele ei ole kohus kohustatud nim. kasvat~~us~~likke vahendeid rakendama, vaid teeb seda suvaliselt. Kui aga 12-17. aastasele allealisele on süütegu arvatud süüks, siis Kr.S. § 55 juhatusel võib kohus juhul, kui süütegu ei ole korda saadetud harjumuse tõttu valida, kas rakendada karistuslikke või kasvat~~us~~likke vahendeid. Kohus võib allealise paigutada parandusasutisse, anda vanemate või tema eest hoolitsevate isikute vastutusliku valve alla ehk avaldada manitsus. Kuna Kr.S. § 41 juhul oleneb kasvat~~us~~likkude sanktsioonide rakendamine kohtu suvast, on Kr.S. § 55 põhjal kohus kohustatud sanktsioone tarvitusele võtma. Mis puutub Krim. seaduses ette nähtud kasvat~~us~~likkudesse sanktsioonidesse, siis avaldatakse noomitus vastava jaoskonnakohtuniku poolt. Vastutuslikku valvet teostavad kohtu määramisel allealise vanemad, tema eest hoolitsevad isikud või muud ustavad isikud. Vanemate all tuleb mõista nii lihaseid kui ka kasuvanemaid. Kui mõlemad vanemad on elus, siis ei saaks last mõlemate valve alla paigutada. Vastutuslik valve on seotud krim. õigusliku vastutusega ja kui seda teostavad mõlemad vanemad, siis võivad arusaamatused tekkida. Hoolitsevate isikute all ei tule aga mõista tsiviilõiguslikke hooldajaid vaid neid, kelle hoole

all allealine tegelikult oli ⁶⁾. Muude ustavate isikute all aga mõistetakse isikuid, keda kohus peab küllalt usaldusväärseteks, et neile usaldada allealise süütegija kasvatust. Parandusasutuste kohta käivad normid leiduvad V.S. § 148 - 181. Selle järele asutatakse parandusasutused eraldi poeg- ja tütarlaste jaoks. Asutises peab valitsema kasvatuslik vaim, et võimaldada kasvandikule kasvatuslikku hoolitsust, millest ta siiaani kas hoopis ilma või piiratud määral osa on saanud. Kasvatus toimub kolmes astmes:

Katsealuste-, paranejate- ja eeskujulikkude astmes. Liikumine astmetes oleneb kasvandiku ülalpidamisest, mida hinnatakse margi süsteemiga. Iga uus järk erineb eelmisest paremate soodustustega. See kõik on tarvilik, et õhutada kasvandikku korralikule käitumisele millega ta ajajooksul harjub. Et kaitsta kasvandikke omavaheliste halbade mõjutuste eest, selleks jagunevad järgud peredeks, kuhu paigutatakse kasvandikud iseloomu ja kalduvuse järele ja mis seisavad vastava kasvataja alalise järelvalve all. Kõik eelpoolmainitu ei ole aga siiski veel küllaldane. Kasvandikud, kes ei oma 6.klassilise algkooli haridust peavad asutises korraldada vastavast kooliõppusest osa võtma. Peale selle

6) Saarmann - Matto - Kriminaalseadustik lhk.48.

on asutuses mitmesugused töökojad, kus õpetakse kasvandikule vastav amet, millega ta võib enesele ülalpidamist teenida; samuti on nad kohustatud õppima põllumajanduslikke töid.

Kasvatusasutuse juures on pedagoogika nõukogu, kelle võimupiiridesse kuulub koolitöö ja tööõppuse korraldamine, kasvandikkude käitumise ja õppimise hindamine, liigitamine ja üleviimine astmetes, kasvandikkude ajutiseks asutisest välja lubamine ja kasvandikkude vabastamine.

Kui kõrvaltame Austria noortekohtu seaduse vastavate Eestis kehtivate säteaga, siis näeme mõningaid erinevusi. Kuna JGG sätted rakendatakse nende allealiste suhtes, kes on sooritanud enne 18.aastaseks saamist karistuse ähvardusel keelatud teo, rakendatakse meil kehtivate sätete kohaselt kasvatuslikke vahendeid kui süütegu on sooritatud enne 17.aastaseks saamist. Tähelepanu väärrib asjaolu, et JGG rakendab kasvatuslikke vahendeid vaatamata sellele, kas allealine karistada saab või mitte. Eesti seaduste järele on aga 12-17.aastaste allealiste suhtes, keda kohus tunnistanud süüdivaks, kohtul valida kas rakendada kasvatuslikke või karistuslikke sanktsioone. Neid rööbiti rakendada ei saa.

Üldjoontes on kasvatustahendid mõlema maa seadustes samad. Erinevusi on nende määramisel vaid protsessuaalsete toimingute suhtes, sest JGG.järele peab kohus enne otsuse tegemist ära kuulama noorteameti ja noortekohtu abi seisukohad. Eestis aga teeb kohus otsuse poolte vaieldusi ja tunnistajate seletusi ära kuulates, täiesti oma veendumuse järele. Parandusasutisse määramine toimub mõlema maa seaduste järele määramata ajaks, kuid vanuse piir kui kaua neid vahendeid rakendatakse on JGG. järele 20 a. ja asutuse juhtaja võib kasvandiku peale kolme aastast viibimist asutusest vabastada, kes jääb siis vastava järeelvalve alla kuni 20.aastani. Meie seaduste järele võib kohus allealise parandusasutisse paigutada kuni 18.eluaastani. Kui aga kasvandik oli asutisse paigutamise ajal 15 a.vana - kuni 20.eluaastani. Vabastada võib teda peale ühe aastast viibimist parandusasutises, kusjuures vabastatu ei jää enam asutise järeelvalve alla. Karistuslikud sanktsioonid. Karistuslikke sanktsioone rakendates teeb JGG.teravalt vahet lapsealiste /Ummündige/ ja noorte /Jugendliche/ vahel. Karistuslikke sanktsioone ei rakendata alla 14.aastaste allealiste suhtes. Nende kohta tulevad rakendusele vaid

kasvatuslikud sanktsioonid. Põhjused selleks peituvad asjaolus, et allealised sellel ajal ei ole veel jõudnud oma arenemises sellele tasemele, kus nad võiksid aru saada, kas tegu on õiguskorra poolt lubatud või mitte. Samuti ei ole nad võimelised oma teo tagajärgi ette nägema. Sellel ajaperioodil toimub sunduslik kooliõppus ja eksimistele sellel ajal vaadatakse kui puuduliku kasvatusliku tagajärgede, mida peab parandama kasvatuslikkude vahenditega.

14 a. vanaks saanud allealiste suhtes eeldab aga JGG., et nad on juba tarviliku küpsuse saavutanud ja on võimelised aru saama, millised teod on ühiskonnas lubatavad ja millised mitte. Alati ei ole see aga nii. Võib ilmned, et allealised puudub tarvilisel määral vaimline areng ja moraalne küpsus, mis on tarvilik süüteo teokosseisu saamiseks. Vaimline ja moraalne areng võivad takistatud olla mitmesuguste päritud defektide, hooldamatuse, mitmesuguste haiguste ja alatoitluse tagajärjel. Samuti avaldavad olulist mõju sellel ajajärgul seksuaalelu avaldused n.n. puberteedi ajajärk. Ebaküpsus peab avalduma selles, et noor ei suuda aru saada, et tema tegu on õiguskorra vastane, ehk kuigi temal see arusaamine on, et tema ei ole võimeline selle arusaamise järele tegutseda.

Kui aga selgub, et allealise areng on läinud normaalset rada, siis on allealine 14 a. vanuselt kriminaalõigustlikult vastutav. See ei tähenda aga, et tema suhtes peaks tarvitama karistuse määramisel sama mõõdupuud kui täiskasvanu puhul. 14-18 aastase allealise iseloom on siiski veel täielikult kujunemata ja seisab veel üsna suurel määral puberteedi mõju all, sellepärast kohaldatakse tema suhtes kergemaid karistuslikke sanktsioone kui täisealise suhtes. Nii deklareerib JGG., et

- 1) valju türmi või türmi asemel määratakse vali arest
- 2) eluaegse kinnipidamiskaristuse asemel määratakse 10 a. kinnipidamist. Kõik tähtaegsed kinnipidamiskaristused vähendakse aga pooleni.
- 3) Noorele määratud karistus ei too kaasa õiguste kaotust.
- 4) ei saa noort määrata politseivalve alla ja
- 5) senisest elukohast võib välja saata noort ainult juhul kui ei ole karta, et ta sattuks hooldamatu allealise seisukorda. Kui seda on karta, ei tohi väljasaatmisele mõista isegi juhul, kui seadus seda eriti nõuab.

Mis puutub punktides 1 - 3 ettenähtud karistustesse, siis on nende rakendamise eelduseks, et süüteo kordasaatmise ajal noor oleks alla 18 a. vana. Oluline ei ole kohtuotsuse tegemise aeg. See võib sündida ka ajal mil noor on saanud täisealiseks. Punktides 4 ja 5 ettenähtud sanktsioonid on oma iseloomult aga sellised, et neid võib määrata ainult siis, kui kohtuotsus on langenu ajal, mil noor ei olnud veel 18 a. vana.

Kuigi kohus rakendab karistuslikke sanktsioone ei loobu- ta nende rakendamisel kasvatusliku mõju taotlusest. Ka ka- ristus-asutuses peab valitsema kasvatuslik vaim, mis taot- leb süütegija seniste vaadete ja tõekspidamiste ümberkujun- damist, et temast võiks saada ühiskondlikuks eluks kõlbulik inimene. Selles suunas võib karistus mõjuda tagajärjekalt vaid nendele, kes kannavad pikemaajalist karistust. Karistu- se siht on saavutatud kui süütegija hingeelus on tekkinud muudatus eelpool mainitud suunas. Edasine kinnihoidmine ei ole enam kooskõlas praegusaja vaatega karistusest, mis ei mõista selle all enam kurja tasumist kurjaga vaid abinõu millega muuta kurjategija ühiskonnale kasulikuks inimeseks. Et siin võimata on kohtul parajat karistust ette kindlaks

määrata annab JGG. kohtule võimaluse juhul kui noort ähvardab pikem kinnipidamiskaristus, määrata noor karistusasutusse kindlaksmääramata ajaks, kuni karistus on oma sihi saavutanud. Määratakse kindel alam- ja ülemmäär, mille vahel karistus võib kõikuda. Kui aga noort ähvardab lühike kinnipidamiskaristus ehk kerge rahatrahv, võib kohus noore anda mõnele kasvatusvõimelisele isikule või kooli järelevalve alla. Eriliselt kergetel juhtudel võib kohus noorele manitsust avaldada. Näeme, et kohus võib noore määramata ajaks karistusasutusse paigutada ainult juhul, kui noort ähvardab pikem karistus. Lühikese karistuse võib aga kohus asendada puht kasvatuslikkude vahenditega. Need sanktsioonid on kohaldatavad ainult siis, kui süütegu on sooritatud ja kohtuotsus langetatud ajal mil noor ei ole veel 18 a. vana.

Kui aga kohtule selgub, et karistuse määramine noorele ja selle täidesaatmine ei oma mingisugust mõju üldsusele ega noorele enesele ja kui kohus karistusega saavutatava eesmärgi võib saavutada mõne muu tema võimupiirides leiduva abinõuga, siis otsustab kohus süüküsimuse ja kui ta leiab, et allealisele tuleb rakendada rahatrahvi ehk kinnipidamiskaristust, siis lükkab kohus otsustamise karistuse määra kohta edasi ühest

kuni viie aastani. See aeg moodustab katseaja mille jooksul kohus võib kasutada tema käsutuses olevaid kasvatuslikke vahendeid süütegija parandamiseks. Kohus jälgib katseaja kestel süütegija eluviise ja võib temale ka juhatusi anda, et hoida noort kuritegevusele tagasi langemast. Kui aga katseaja kestel selgub, et paranemist ei ole saavutatud vaatamata tarvitusele võetud kasvatuslikkudele vahenditele, määrab kohus lõplikult karistuse määra ja asub selle täitmisele. Kui aga paranemine on saavutatud, siis jääb karistus määramata ja sooritamata.

100. Et kohtul oleks võimalik nimetatud sanktsiooni tarvitada on nõuetav, et allealine oleks süüteo sooritanud ja kohus süüküsimuse otsustanud enne kui süütegija on 18 a. vanaks saanud. Seda sanktsiooni saab tarvitada ainult kergemate süütegude puhul, kus süütegija karistamine ei ole tingimata nõuetav generaalpreventsiooni mõttes, samuti peab vältima olema, et süütegija eluviisidesse võib parandust tuua ka mittekaristuslikkude vahenditega, s.t. karistus ei ole nõuetav spetsiaalpreventsiooni mõttes. Ei ole nõuetav, et generaal- ja spetsiaalpreventsioon üldse mingit tähtsust ei omaks, vaid on nõuetav, et nende otstarve teiste, kohtu

käsitluses olevate vahenditega saavutatav oleks 7).

Mis puutub Eestisse, siis kuni 12 a. vanuseni on allealine absoluutselt süüdimatu.

12-17 a. vanuste allealiste suhtes aga on krim.seaduses kasvatuslikud ja karistuslikud sanktsioonid ette nähtud. Valik toimub selle järele, kas allealine on süüdiv või mitte. Meie krim.seadus tunnistas 12 aastat vanaks saanud allealise süüdivaks, kes suudab aru saada oma teo iseloomust ja selle eest on võimeline vastutust kandma. Et see seisukoht aga igal juhul paika ei pea nägime juba Austria JGG. vastavaid sätteid käsitades. Seal nägime, et noor ei ole alati võimeline oma teo tagajärgedest aru saama ehk vastavalt oma arusaamisele tegutsema. Ettetoodud põhjused on kohaldatavad ka meie Kr.seaduse vastavate sätete arutlusesel, millist asjaolu on meie Kr.seadus täiel määral tunnustanud. Kui aga allealine on süüdiv, siis tulevad rakendusele karistuslikud sanktsioonid millised on aga kergemad võrreldes täisealistele koheldavate normidega.

Kr.S. § 55 kohaselt allealised 12 - 17 a. vanuseni, kui süütegu neile on arvatud süüks, mõistetakse :

1) surmanuhtluse või tähtajata sunnitöö asemel -

7) F.Kadečka : lhk. 96.

vangimajja mitte üle kahe teistkümnega aasta ja tähtajalise sunnitöö asemel - vangimajja mitte üle kaheksa aasta. Mõlemal juhul aga, kui kohus peab sealda otstarbekohasemaks ja kui süütegu ei ole saadetud korda kuritegevusega harjumuse või selle tegevuse äriaajamiseks muutumise tõttu - paigutamisele parandus- ja karistus- ja kaitseasutusse. sanktsioonide valik on aga võimalik al-

2. Vangimajja asemel on ette nähtud paigutamine parandus- ja karistus- ja kaitseasutusse. Parandus- ja karistus- ja kaitseasutuse asemel võib aga kohus selle allealise oma äranägemisel paigutada vastutusliku ja valve alla. Kui aga kuritegu on korda saadetud kuritegevusega harjumuse või selle tegevuse äriaajamiseks muutumise tõttu, siis mõistab kohus süüdlase vangimajja üldistel alustel.

3. Aresti või rahatrahvi asemel on ette nähtud manitsus kohtu poolt või vastutusliku valve alla paigutamine. Kui aga üleastumine on korda saadetud kuritegevusega harjumuse või selle tegevuse äriaajamiseks muutumise tõttu, siis paigutakse allealine parandus- ja karistus- ja kaitseasutusse. Kui aga parandus- ja karistus- ja kaitseasutusse paigutamine osutub võimatuks, siis võidakse allealine paigutada vangimajas

allealiste kohta mingisuguseid norme, alluvad nad sellele

vastavatesse eriruumidesse.

Eelpooltoodust näeme, et allealiste suhtes 12-17 a. on kohtul kasutada karistuslikke sanktsioone, mis on aga palju pehmemad vastavatest sanktsioonidest täisealiste suhtes. Nii võib kohus surmanuhtluse ja sunnitöö asemel tarvitusele võtta kasvatuslikke sanktsioone. Nimetatud kasvatuslikkude sanktsioonide valik on aga võimalik ainult sel juhul, kui allealine kohtuotsuse täitmisele pööramise ajal ei ole veel 18 a. vana. On ta aga selle vanuse määra saavutanud, siis paigutakse allealine vangimajja: sunnitöö asendamise korral - mitte enam kui viieks aastaks ja muudel kordadel karistusaeg lühendakse vähemalt pooleni võrreldes asendatava karistusega.

Õiguste kaotuse või kitsenduse alla kuuluvad allealisted ainult siis, kui nad kordasaadetud raske kuriteo eest surmanuhtluse või sunnitöö asemel on mõistetud vangimajja.

Kuidas lähendada H.S.ele ja Kr.S.-ele alluvuse küsimust, selle kohta ei leidu vastavaid täpseid norme, sellepärast on jäänud see küsimus kohtupraktise lähendada. Kuna meie Kr.seadustikus ei leidu kuni 12.aastaste allealiste kohta mingisuguseid norme, alluvad nad selles

eas täielikult H.S.-ele vaatamata sellele, kas on tegu hooldamatusega või süüteoga. 12-17 aastaste suhtes on aga Kr.S. vastavad sanktsioonid ette nähtud, mis pärast selles eas alluvad allealised Kr.S.-sele kui nad on sooritanud Kr.seaduses ettenähtud teokoosseisu. H.S.ele alluvad selles eas aga ainult hooldamatuse küsimused.

Allealiste kohta 17 - 20.aastani on Kr.seaduses ette nähtud ainult karistuslikud sanktsioonid, kuid ka need on kergemad vastavatest sanktsioonidest täisealiste kohta. Nii asendakse

- 1) surmanuhtlus tähtajata sunnitööga,
2. tähtajata sunnitöö 15.aastase sunnitööga
3. lühendatakse ühe kolmandiku võrra sunnitöö ja vangimaja tähtaegu, välja arvatud need, kes süüteo korda saatsid kuritegevusega harjumuse või selle tegevuse äriajamiseks muutmise tõttu.
- 4.määratakse õiguste kaotus või kitsendus ainult sunnitööle mõistmise korral, samuti sel korral kui nad mõisteti vangimajja ilma p.3 tähendatud kergenduseta.

Kergendamise alla käib karistus, mis tuleks kohtu arvamise järele määrata süüdlasele, kui ta oleks olnud täisealine.

Nimetatud sätteid on võimalik rakendada siis, kui süütegu on sooritatud enne 20. ne aastaseks saamist. Kas kohtuotsus on tehtud enne või pärast seda, ei tohiks sanktsioonide suhtes tähtsust omada.

Võrreldes Austria JGG. karistuslikke sanktsioone meie vastavate sanktsioonidega näeme, et JGG. järele on absoluutselt süüdimatuse ülemäär 14 a., seega kõrgem kui meil, sest meil on vastavaks ülemääraks ette nähtud 12 a. Samuti on relatiivse süüdimatuse ülemääraga, mis on JGG. järele 18a. meil aga 17 a. Kuna JGG. ile alluvad allealised, kes on süüteo sooritanud enne 18- ne aastaseks saamist, langevad meil kehtivas Kr. seadustikus teatavate ^{soodustuste} ~~seaduste~~ alla veel allealised 17 - 20. eluaastani.

Ka kinnipidamiskaristuse määras on vahe olemas. Nimelt on JGG. järele ülemääraks 10. aastat, Kr. seaduses aga 12 a. JGG-is ette nähtud määramata ajaks vangistusasutusse paigutamise ei ole meie kohtutel võimalik. Meie kohus peab karistuslikud sanktsioonid igal juhul täpselt kindlaks määrama. Meil on aga võimalus süütegijat enne kohtu poolt määratud karistuse lõppu tingimisi vabastada, kui ilmneb, et karistus on oma sihi saavutanud, kus juures ei tehta vahet allealise ega täisealise süütegija vahel.

JGG. järele võib kohus ainult rahatrahvi ehk väiksema kinnipidamiskaristuse asemel anda allealise vastavate isikute ehk kooli järelvalve alla, kuna aga meie Kr.seaduse järele on kohtul võimalus 12.aastaselt vangistuselt üle minna parandusasutusele, s.t.kasvatustlike sanktsioone rakendada. Siit näeme, et meie Kr.seadus on isegi paenduvam, kui JGG. Selle vastu keelab aga JGG. noorte kohta kohaldada õiguste kaotust või kitsendust mida aga Kr.S. lubab, kuigi piiratud määral. Kuigi JGG.järele kohtul on teatud tingimustel ,kui süüküsimus on otsustatud,võimalus karistus määramata jätta,ei ole meie kohtul ka seda võimalust, kuid ligikaudu sama efekt saavutatakse meil karistuse kandmisest tingimisi vabastamise menetlusega.

Nii näeme, et karistuslikud sanktsioonid , mida rakendatakse JGG. ja Kr.S.põhjal allealiste kohta ei oma põhilisi lahkuminekuid, vaid mõlemad seadustikud sammuvad selles osas enam vähem ühist rada.

Kohtukoraldus.

Austria ei ole loonud täiesti iseseisvat kohtukorraldust noorte süütegude arutamiseks, vaid see toimub üldkohtute poolt mõningate noorte kohta käivate erinevustega. Iseseisev noorte kohtukoda on moodustatud ainult Viinis.

Üldsätete kohaselt koosneb Austria kohtusüsteem üksik- ja kollegiaalkohtutest. Üksikkohtuniku /Bezirksrichter/ otsustele apellatsiooni astmeks on esimese astme kohtukoda /Gerichtshof⁷ster Instanz/. Esimese astme Kohtukoja kui esimese kohtuastme otsuste peale on apellatsiooni instantsiks teise astme Kohtukoda /Gerichtshof zweiter Instanz/. Otsuste kohta, millede apellatsiooni instantsiks on esimese astme Kohtukoda, ei ole võimalik kassatsioonkaebust esitada. Esimese astme Kohtukoja kui esimese kohtuastme otsuste peale on võimalik esitada kassatsioonikaebust, kusjuures otsustajaks on kõrgem kohus /Oberster Gerichtshof/. Seega on esimese astme Kohtukoja otsuste peale võimalus kaevata apellatsiooni või kassatsiooni korras⁸⁾. Osa kuritegudest ja rasketest kuritegudest on allutatud vandekohtule, mis asub esimese astme Kohtukoja juures. Vandekohtu otsuse peale on võimalik apellatsiooni ja kassatsioonikaebuse esitamine.

Eelpool üldjoontes esitatud kohtukorrast teeb aga JGG. mõningaid erandeid. Nii moodustakse Viinis iseseisev noorte Kohtukoda, mis kõrvaltakse esimese astme Kohtukoja. Tema ülesannetesse kuulub allealiste eestkosteliste asjade otsustamine, kes menetluse alguseks ei ole saanud 18 a. vanaks ja

8) R. Räägo - lhk. 84

9) R. Räägo - lhk. 84

ja kellel tarvilik kasvatus puudub ning missugused asjad kuuluvad üldsätete kohaselt üksikkohtuniku ehk esimese astme Kohtukoja kompetentsi. Samuti kuuluvad siia ka kriminaal- asjad, mis üldsätete kohaselt kuuluvad esimese astme Kohtukoja ja üksikkohtuniku kompetentsi. Menetlus Viini noortekohtus toimub vastavalt kas üksik- või kollegiaalkohtu korra kohaselt. Üksikkohtunikule üldsätete kohaselt kuuluvais asjus on Viini noortekohtus ühtlasi ka apellatsiooninstantsiks¹⁰⁾. Kas menetlus allub üldkohtule või Viini noortekohtule, otsustatakse selle järele, kas noor on menetluse alguseks saanud 18 a. vanaks. Mis puutub hooldamatuse küsimusse, siis otsustab noortekohtus kas allealisel tarviline hooldus puudub. Kui aga eestkostelise asja arutamine on vastavalt olukorrale allutatud kas noortekohtule või üldkohtule ja kui menetluse kestel selgub, et allealise hooldamatuse seisundis on tekkinud muudatus, s.t., et hooldamatuks peetud allealine ei ole seda, või noor kellel eeldati olevat tarvilik kasvatus, osutub hooldamatuks, siis viiakse menetlus selle peale vaatamata vastavas kohtus lõpule.¹¹⁾

10) F.Kadečka: lhk. 106.

11) F.Kadečka: lhk. 108.

Väljaspool Viini võib kohtuminister vastava korraldusega teatavates piirkondades üksikkohtunikkudele alluvates eestkostelistes asjades kohtumõistmise allealiste üle, kes kohtumenetluse alguseks ei ole saanud 18 a. vanaks ja kellel tarvilik kasvatus puudub, panna ühe üksikkohtuniku peale, kes siis tegeleb ainult noorte eestkosteliste asjadega. Selleks otstarbeks võib aga ka erilisi üksikkohtuid luua. Nii korraldatud üksikkohtuniku tegevuspiirkond võib aga haarata alasid, mis kohaallumuse mõttes alluvad mitmele esimese astme Kohtukojale. Sel juhul määrab kohtuminister kohtu, kes arutab nimetatud hoolekandelisi asju teise astmena. Samuti võib kohtuminister korraldada, et üksikkohtud, kes arutavad allealiste eestkostelisi asju, mõistaksid kohut ka noorte üleastumiste puhul kriminaal asjus. Kui aga selle Kohtukoja kompetentsi, kellele allub eelnimetatud üksikkohtunik, ei kuulu kriminaalasja arutamine, siis määratakse vastav Kohtukoda, kes arutab neid edasikaebe puhul. Kohtuminister võib ka korraldada, et kohtule, kes arutavad noorte üleastumisi, allutatakse kõigi üleastumiste arutamine mis on korda saadetud täisealiste poolt ja mille läbi lapsealine või noor kahjustatud.

Nii näeme, et vastavate eestkosteliste ja kriminaal-
asjade otsustamise võib Kohtuminister anda ühe üksikkohtuni-
ku kätte. Esimese astme Kohtukojas on aga kumbki ala tera-
valt eraldatud.

Kui kriminaalkohtunik ei ole samal ajal hoolekandekoht-
unik, siis peab ta viimasele teatama noore vastu sihitud
kriminaalmenetluse algusest, tema poolt tarvitusele võetud
eestkostelistest korraldustest ja asja kohta tehtud otsusest.
Selgub hoolekandekohtule, et noore vastu on alustatud kriminaal-
menetlust mitme kohtu poolt, siis peab ta sellest vasta-
vale kohtule teatama.

Ka Eestis ei ole moodustatud erilisi noortekohtuid,
vaid allealiste süütegusid arutakse üldkohtutes üldiste kohtu-
sätete kohaselt.

Nagu eelpool kasvatuslikkude- ja karistuslikkude sankt-
sioonide käsitlemisel nägime, ei leidu meie Kr.seaduses kuni
12 aastaste allealiste kohta ei kasvatuslikke ega karistus-
likke sanktsioone. Sellega ei allu nad üldse kriminaalkohtu-
le, vaid nende suhtes tuleb rakendusele H.S.mis annab hoole-
kandekohtule õiguse nende kohta tarvitusele võtta H.S.es
ettenähtud sanktsioone. Kaheteistkümnendast eluaastast ala-

tes aga alluvad allealised üldistel alustel nagu täisealisedki kriminaalkohtule kes rakendab tarviduse korral ka eestkostelisi korraldusi.

Meil teotsevad esimese astmena reeglipäraselt jaoskonna-kohtunik ja ringkonnakohus. Erand juhtudel on selleks ka Kohtukoda ja Riigikohus. Viimased kaks ei saa aga allealiste süütegude arutamisel esimese astmena kõne alla tulla. Kuna JGG. järele toimub allealiste süütegude allutamine esimeses astmes üksikkohtunikule ja esimese astme Kohtukojale süütegude kolmikjaotust arvestades; kus juures üleastumised on allutatud üksikkohtunikule, Kuna kuriteod ja rasked kuriteod alluvad esimeses astmes esimese astme Kohtukojale, ehk teatavatel juhtudel vandekohtule, on meie KKS. asunud sellest erinevale seisukohale. Et jõuda selgusele millise kohtu pädevusse kuulub teatav konkreetne süütegu, tuleb selgust muretseda kolmesuguses allumuses: nimelt asjaallumuses, kohaallumuses ja seoseallumuses. Asjaallumus tähendab teatavate süütegude allutamist teatavale kohtuliigile¹²⁾. Nii võtab KKS. § 27 aluseks loendi süüteemi ja loetleb üksikult, millised süüteod alluvad jaoskonna-kohtule. Vaadeldes loetatud süütegeid näeme, et aluseks on võetud siin kaks juhust: süüteo eest ähvardav karistuse ülem-

12) R.Räägo' lhk. 87

määr ja menetluse keerulisus. Tavaliselt on süüteo eest ähvardava karistuse ülemmääraks 2 - 3 aastat vangimaja. See määr ei ole aga absoluutne. Mõningatel juhtudel, nagu hobuse varguse eest ja kui kahju suurus ületab 1000 kr., tõuseb karistuse ülemmäär kuue aastani. Retsidiivi korral võib jaoskonnakohtunik Kr.S. § 65 põhjal üle minna isegi tähtajalisele sunnitööle. Ringkonnakohtu alluvus on määratud aga negatiivselt. Nimelt on allutatud ringkonnakohtule KKS. § 28 järel süüteod, mis ei ole allutatud §§ 27, 29 ja 30 põhjal jaoskonnakohtule, Kohtukojale või Riigikohtule.

Kaks ja Kohaallumus tähendab ruumilist kriminaalasja allutamist ühele üheliigiliste kohtute hulgast,¹³⁾ kus-juures tähtsamaks määrajaks on süüteo sooritamise koht. Teise järgu tähtsuse omavad süüteo avastamise koht, süüteo levimise koht süüdistuse algatamise koht ja süüdistaja elukoht. Välismaal sooritatud süütegude kohta on seaduse poolt kindlaks määratud asja arutamise koht. Seoseallumus tuleb küsimuse alla juhul, kui ühe süüteo sooritamisest on osa võtnud mitu osalist. Kui süütegija on sooritanud mitu süütegu ja need ei ole omavahel seotud, siis võetakse ta vastutusele iga süüteo eest eraldi. Seoseallumus ei kerki sel juhul üles. Ta kerkib ei ole 13) R.Räägo - lhk. 88. m asja otsustada. Kui aga jaos-

üles vaid siis, kui süüteo on sooritanud mitu isikut . Ühiseks reegliks on ,et süüteoosaliste asja tuleb arutada ühes kohtus, mis võimaldab kergemini tõe leidmist ja teeb menetluse hõlpsamaks. Selleks kohtuks on kohus, kellele alluvad süüteo vahendatud sooritajad või selle sooritamisest osavõtjad. Kui aga mõned osalised alluvad kõrgemale - teised alamale kohtule, siis arutab kõigi osaliste asju kõrgem kohus. Sellest üldkorrast leidub aga erand. Nimelt deklareerib KKS. § 35, et 12-17.aastaste allealiste süüteod, mida need on sooritanud kokkuleppel või teadvalt koos täisealistega, eraldakse iseseisvaks toimimiseks ja arutakse lahus täisealiste osaliste süütegudest. See nõue ei ole aga absoluutne, vaid on jäetud kohtu suvast olenevaks, mispärast on võimalik, et allealiste kohta rakendakse ka seoseallumuse üldisi reegleid.

Jaoskonnakohtuniku mitte lõplikkute otsuste peale on võimalik edasi kaevata apellatsioonikorrast ringkonnakohtule, kes arutab asja sisuliselt veel kord läbi ja teeb otsuse, mille peale võib anda kassatsioonikaebuse Riigikohtule. Kassatsioonikaebust võib anda ainult vormiliste vigade puhul ja nimelt siis, kui kohus on ebaõigelt kohaldanud materiaali- või protsessuaalseadusi ja juhul, kui kohtuotsus on lõplik, s.t., et ei ole võimalik sisuliselt enam asja otsustada. Kui aga jaos-

konnakohtunik on määranud karistuseks aresti mitte üle ühe nädala, manitsuse, rahatrahvi või tasuraha mitte üle 25 kr. isiku pealt ja kui hagi ei ulata üle 100 kr., siis loetakse jaoskonnakohtuniku otsus lõplikuks ja selle otsuse peale on võimalik esitada vaid kassatsioonikaebus ringkonnakohtule. Esimeses astmes ringkonnakohtule alluvates asjades tehtud otsuste peale on võimalik apellatsioonikaebus Kohtukojale ja Kohtukoja lõpliku otsuse peale võib anda kassatsioonikaebuse Riigikohtule. Riigikohus arutab asja vormilisest küljest ja kas kinnitab apellatsioonikohtu otsuse või tühistab osalt või terves ulatuses. Tühistuse korral ei tee Riigikohus uut otsust vaid saadab toimiku apellatsioonikohtule uueks otsustamiseks, kusjuures alluv kohus peab konkreetsetes asjas Riigikohtu seisukohta arvestama. Muus asjus ei ole aga alluv kohus enam kohustatud Riigikohtu seisukohaga arvestama, kuid seda tehakse siiski Riigikohtu autoriteedi tõttu.

Nii näema, et Austria on loonud erilise kohtukorralduse allealiste süütegude arutamiseks, mis on aga teataval määral seotud Austria üldise kohtukorraldusega. Välja arvatud Viinis, ei ole loodud erilisi noortekohtuid, vaid on püütud olemasolevaid kohtuid rakendada noorte süütegude arutamisele. Muudatused üldisest korrast on aga siiski niivõrd põhjanevad, et või

me rääkida erilisest noortekohtu korraldusest Austrias.

Eestis aga käiakse noorte süütegude arutamisel täiel määral üldise kohtukorralduse järele. Kuna JGG.ile alluvad lapseealised ja noored kuni 18.eluaastani, alluvad Eestis allealised kuni 12.aastani hoolekandekohtule. 12-17.aastased alluvad aga täiel määral kriminaalkohtule, kes ühtlasi tarviduse korral teeb ka eestkostelisi korraldusi. Austrias on aga kumbki ala ühendatav ainult üksikkohtuniku juures, kuna kõrgemas kohtuastmes on kumbki ala täielikult eraldatud.

Menetlus.

Maades, kus on sisseseatud eriline kohtukorraldus noorte süütegude arutamiseks, on vastavalt sellele muudetud ka kohtumenetlust. Raske on leida sobivat menetluse vormi. Ühelt poolt on nõuetav, et menetlus toimuks teatavate kindlate reeglite järele, mis õigusemõistmise huvides tagaks kohtu erapooletuse ja kõrvaldaks hädaohu, et kohus võiks teatavatest sümpaatiavõi antipaatiatunnetest tingitult langetada ebaõiglase otsuse. Teiselt poolt aga toonitakse, et allealiste süütegude arutamisel peab menetlus olema võimalikult vähe formaalne. Kohtuniku ja kohtualuse vahel peab valitsema usalduslik vahekord, et noorel tekkiks arusaamine, et kohtunikus on ta leidnud isiku, kes on tema huvide kõigeparem kaitsja. Euroopa riikide noorte-

kohtu menetlustes ei ole puhtal kujul rakendamist leidnud kumbki põhimõtte, vaid nad on teineteisega põimitud, kus-juures kalduvus esineb kord ühes, kord teises suunas.

Mis puutub Austria noortekohtu menetlusse, siis käiakse seal üldiste kriminaalmenetluse reeglite järele, kuid nende puudusi on püütud kõrvaldada teatavate pedagoogilise iseloomuga korraldustega. Neid korraldusi rakendakse allealise kohta siis, kui ta menetluse alguseks ei ole 18 a.vana. Kui aga allealine menetluse kestel ületab 18. eluaasta, mil menetlus esimeses kohtuastmes ei ole lõpule jõudnud, siis viiakse protsess samas menetluse korras lõpuni. Kui aga allealine on 21.a. vanaks saanud ja otsus esimeses astmes ei ole ikkagi langetatud, siis võib kohus otsustada asja lõpetada üldmenetluse korras vastavalt kompetentses kohtus. Teatavasti on JGG. põhimõtteks mõjuda kasvatuslikult eksinud allealisele, et viia teda paranemisele. Kui vaadelda sellest küljest Austria üldprotsessi suaalset menetlust, siis näeme, et mõningad asjaolud ei ole kooskõlas JGG.põhimõtetega. See puudutab eriti vandekohtu menetlust. Vandekohus oma avalikkusega omab suurt külgetõmbe jõudu hulkadele. Noor sarnases kohtus tunneb enese päevakangelase olevat ja see olukord takistab teda

näha oma eksimust õiges valguses. Sellepärast mainib JGG. § 21, et teatavad süüteod, mis seadusega on määratud vandekohtule kuuluvaks, kui need süüteod on korda saadetud noorte poolt, kuuluvad arutamisele Šöffide kohtus. Vandekohtu pädevusse jäävad ainult need süüteod, mida põhiseadus on sõnaselgelt määranud vandekohtule kuuluvaks. Šöffidekohus ei astu mitte ainult suures osas vandekohtu asemele, vaid šöffid kuuluvad ka kolleegiumi, kes arutab üleastumisi teise astmena. Üldises kriminaalprotsessi korras edasikaebusi arutavale kolleegiumile alluvad aga edasikaebused puhtal kujul eraõiguslike kude taotluste kohta, samuti edasikaebused nende otsuste kohta, kus ei ole süüdlase isiku kohta tarvitusele võetud mingisuguseid abinõusid. Nende all tuleb mõista abinõusid, mis noore perekonnaõiguslikku seisukohta või tema isiklikku vabadust puudutavad.¹⁴⁾ Šöffidekohtu moodustamiseks valmistatakse vastavad nimekirjad. Selleks esitavad koolivalitsus, noorteamet ja vastava määrusega kindlaksmääratud asutused kandidaadid vastavale Kohtukoja esimehele. Neist ettepanud isikutest moodustatakse nimekirjad, millest vastav komisjon siis erilised šöffide nimekirjad ühe aasta peale koostab. Igast šöffidekohtust, kus arutakse noorte süütegusid, peab üks pedagoogilise kutsega isik osa võtma. See nõue on absoluutne ja selle rikkumine muudab kohtuotsuse tühi-

Samuti kuulub šöffide hulka sel juhul isik, kes on või on olnud tegev noortehoolduse alal. Kui aga arutakse süütegu, mida on korda saatnud tütarlaps, siis võtab istungist osa ka nais-isik. Kahe viimati mainitud isiku osavõtt ei ole aga absoluutselt nõuetav ja nende puudumine ei muuda kohtuotsust tühiseks. Nagu näha, on hoolitsetud selle eest, et kohus suudaks noort süütegijat psühhilisest küljest mõista ja vastavaid vahendeid tarvitusele võtta.

Mis puutub allumussätetesse, siis leidub siin mõningaid lahkuminekuid üldisest protsessuaalsest korrast. Kohaallumuses ei ole siin mõõduandev süüteo sooritamise koht, vaid süüdlase elukoht või viibimiskoht. Peale selle on aga ka see kohus kohaallumuse mõttes kompetentne, missugune otsustab eestkoste või hoolduse allealise kohta ja missugusele allub arutusele tulev kriminaalmenetlus asjaallumuse sätete kohaselt. Sellele reeglile allub ainult see kohus, kes hoolekandelisi või eestkostelisi korraldusi rakendab, mitte aga enam selle kohtu suhtes kõrgema astme kohus.

Nii on kohaallumuse sätete kohaselt kompetentsed hoolekandekohtud, elukoha- ja viibimiskoha kohtud. Nende vahel on ka järjekord seaduses läbi viidud, mille järele esimeses järjekorras tulevad rakendusele kohtud kelle ülesannetesse kuulub

hoolduse määramine. Kui aga see kohus ei ole asialluvuse säte-
 te kohaselt pädev, tulevad rakendusele elukoha või viibimis-
 koha kohtud. See järjekord ei ole aga absoluutne, vaid selles
 võib ette võtta muudatusi, kui seda erilised asjaolud põhjus-
 tavad. Kohtuallumuses äratav tähelepanu veel JGG § 24, mille
 järele vandekohtule mittekuuluvate noorte süütegude arutami-
 seks kompetentse kohtu esimees võib, ära kuulates süüdistaja
 arvamust, olulistest põhjustest tingituna määrata, et menetlus
 leiaks aset vastava Kohtukoja piirkonda kuuluva üksikkohtuni-
 ku juures. Vastav kohus ei määrata igaks konkreet juhuks erala-
 di, vaid selleks määratud kohus arutab kõiki § 24 ettenähtud
 süütegusid. Šöffideks sarnasel juhul kutsutakse üksikkohtu
 ümbruskonnas olevad noortešöffid, kelledest juba ennem moodus-
 tatud vastav nimekiri. Sellele kohtukoosseisule tuleb vaadata
 kui esimese astme kohtukoja koosseisule.

JGG. § 2^{järele} võib allealise kohta, kellel puudub tarvilik kas-
 vatus ja kes on sooritanud karistuse ähvardusel keelatud teo,
 kohus rakendada eestkostelisi korraldusi. Neid korraldusi ei
 rakendata aga mitte ainult sel juhul, kui allealine on soori-
 tanud süüteo, vaid ka siis, kui tarvilise kasvatuse puudus aval-
 dub ka muul viisil ¹⁵⁾. Viimasel juhul rakendab eestkostelisi
 korraldusi hoolekandekohus. Alati ei ole aga võimalik ette näha

kas on tegemist puhtal kujul hooldamatuse juhuga, või tuleb rakendada ka kriminaalõiguslikke sanktsioone. Sellepärast antakse otsustamine kriminaalkohtule. Juhul kui viimane leiab, et allealisel puudub tarvilik kasvatus, siis ei ole otstarbekohane toimetust üle viia hoolekandekohtule, kes peaks asja uuesti algusest peale arutama. Sellepärast määratleb § 25, et sarnasel juhul on kriminaalkohus õigustatud eestkostelisi korraldusi rakendama. Nende korralduste tegemine on aga ajaliselt piiratud. See võib sündida kuni kriminaalmenetlus ei ole lõpetatud. Kui aga eestkostelised korraldused tulevad rakendusele ühes karistusega - kuni karistus ei ole veel täidetud - On aga süüteo sooritanud allealine sarnases ümbruskonnas, mis tema vaimlisele ja moraalsele arenemisele on hädaohtlik, siis võib krim.kohus enne otsuse tegemist kriminaal-asjas, eestkostelisi korraldusi tarvitusele võtta, kuid nende kohta tuleb kohtul uuesti seisukoht võtta otsuse tegemisel kriminaal asjas. Ta peab otsustama, kas tarvitusele võetud vahendid jäävad püsima, muudetakse, kõrvaldakse või asendakse teistega.

Et JGG. paneb suurt rõhku noorte karistamisel kasvatuslikkude vahendite rakendamisele, siis järeldub sellest paratamata, et kohtunikud peavad vastava kvalifikatsiooniga ole-

ma .Sellepärast nõuab JGG § 27, et kriminaalkohtunikudeks noorte asjus võivad olla need, kes omavad pedagoogilisi kogemusi, samuti peavad nad olema ennem tegutsenud eestkostelistes asjades. Need on absoluutsed nõuded. Peale selle nõutakse veel võimaluse korral teadmisi psühholoogiast ja pedagoogikast. Et võimaldada ka süüdistaval võimul spetsialiseerumist, nõutakse et kõikide noorte asjade läbitöötamine antaks ainult teatavatele prokuratuuri esindajatele. Noore karistamine ja kohtu alla andmine on täiesti vastava kvalifikatsiooniga kohtu ja prokuratuuri esindajate käes. Erakaebusi noorte vastu ei saa esitada. Erakaebaja võib vastava ettekandega pöörata prokuratuuri poole, kes võib alata jälitamist. Erakaebaja palve peale ei ole aga prokuratuur igal juhul kohustatud jälitamist alustama, vaid ainult siis, kui see pedagoogilisest seisukohast nõuetav, või kui see on tehtud kahju hüvitamiseks tarvilik. Erakaebajal ei ole võimalik prokuratuuri asemel noore vastu avalikku kaebust tõsta. Nii võib erakaebaja ainult tõuke anda kriminaalmenetluse alustamiseks, kuid sealt edasi tema enam protsessi käiku mõjutada ei saa. Pealegi ei toimi JGG. siis legaliteedi põhimõttel, vaid asub oportuuniteede printsiibile sellega, et menetlust alustab prokuratuur vaid siis, kui on loota, et kohtuotsus süütegijale pedagoogiliselt head mõju avaldab. Kas vastavad pedagoog-

gilised põhjused on olemas, seda otsustab prokuratuur. Kas prokuratuuri otsuse peale, millega see keeldub menetlust alustamast edasikaebust on, seda JGG. ei nimeta, kuid kannatanul on võimalus vastava järelvalve istantsi poole pöörata abi saamiseks.
16)

Veel ühe erandi legaliteedi printsibist moodustab JGG § 30, mis annab prokuratuurile õiguse noore süüteo jälitamisest loobuda juhul, kui allealine on sooritanud süüteo, millel ei ole olulist tähtsust ja kui sealjuures noore kohta tarvilikud eestkostelised korraldused on tehtud ja edaspidiseks ei ole enam vajalik uusi abinõusid tarvitusele võtta, või kui on ette näha, et kohus noorele vaid manitsust avaldab. Nii näeme, et legaliteedi printsipi on kärbitud, kuid väga ettevaatlikult. On selge, et kui noores avaldub antisotsiaalne kalduvus, olgugi vähetähtsa süüteo sooritamisega, siis ei saa sellele ühiskond jääda reageerimata, vaid võtab abinõud tarvitusele, et eksijat parandada. Kui aga süütegu on vähetähtis, siis on loomulikult väike ka krim. karistus, mis sellele võib järgneda. Kasvatuslikult võib aga mõjuda ainult pikemaajaline karistus, kuna lühikene sellest küljest ebasoovitav on. Sellepärast tahab JGG seda asendada puht kasvatuslikkude vahenditega, millede rakendamist ta nõuab igal juhul, sellega tunnistades need tähtsamateks kriminaalõigus-

likkudest sanktsioonidest. Sellest vaatekohast lähtudes on arusaadav, miks § 30 lubab legaliteedi printsiibist loobuda ainult siis, kui on juba rakendatud eestkostelisi korraldusi. Nimetatud korraldusi võib rakendada ainult ametliku süüdistuse korras jälitavate süütegude kohta, sest kui pedagoogilised põhjused või kannatanu õiguslikud huvid jälitamist nõuavad, nagu § 29 deklareerib ja millisel juhul on võimalik erakaebus, siis ei saa tegu olla vähetähtsa süüteoga. Samuti puudub sel juhul § 30 ettenähtud eeldus, et kohus võiks süütegijale manitsuse avaldada. Kui aga puuduvad § 29 ettenähtud tingimused, siis ei saa süüdistust tõsta erakaebe korras, vaid asi kuulub arutusele ametliku süüdistuse korras¹⁷⁾.

Ka menetlus kohtus peab mõjuma kasvatuslikult. Sellepärast on nõuetav, et allealiste süüteo asjad arutataks eraldi täisealiste asjadest juhul, kui süütegu on sooritatud koos täisealistega. Kohtunik peab, et langetada õiglast otsust, noore füüsilisest ja vaimlisest arengust õige ettekujutuse saama. Sellepärast on kohtunik kohustatud uurima noore elamisvõimalusi ja ümbruskonda. Kui aga kohtunik kõigis küsimusis ei suuda selgust muretseda, peab ta laskma noort arstliselt uurida. Peale selle peab kohus igas menetluse järgus ühendusse astuma noorteametiga ja noortekohtu abiga. Nende organite ülesannetes-

17) F.Kadecka - leh.161.

se kuulub peaasjalikult noore olukorra kergendamine, tema järelle valvamine, valve noorele antud juhatusetest kinnipidamise kohta, valve rakendatud eestkosteliste abinõude mõju kohta ja noorele abi pakkumine kohtumenetlusel. Kuna allealine ei oma teadmisi ega kogemusi nii materiaalkui ka profsessuaalsete sätete kohta, siis ei ole ta ka võimeline ennast küllaldasel määral kohtus kaitsma. Seadus ei või aga ükskõikne olla selle kohta, kuidas noore kaitse korraldatud on. Sellepärast korraldab JGG., et noorele, kelle kaitse ei ole teisiti korraldatud, määratakse kaitsja kohtu poolt. Noore enese arvamist selles asjas ei küsita. Kaitse määratakse raske kuriteo ja kuriteo korral kogu menetluse ajaks, mis haarab ka ettevalmistusperioodi. Üleastumiste puhul aga peamenetluse ajaks ja sellele järgnevaks edasikaebe menetluseks, kui seaduslik eestkostja on segatud süüteo või kui see süüdlase vaimsest arengust või muist põhjustest tingitud on. Hiljem veel noore õiguste kaitseks kinnipidamiskaristuse rakendamisel kui seaduslikul eestkostjal ei ole võimalik seda teha. Kaitsja määratakse vastavasse kaitsja nimekirja sissekantud isikute hulgast. Kui see aga võimatuks osutub, siis muude, vastavate omadustega isikute hulgast, kes selleks nõusolekut avaldavad. Eriliselt on nõuetav kaitsja viibimine šöffidekohtus, kus vastasel korral otsus kehtetuks tunnistakse.

Mis puutub menetluse käiku, siis ei ole võimalik siin allealalise iseseisev esinemine, vaid tema kõrval seisab seaduslik eestkostja, kellel on õigus teatavate toimingute juures viibida, asjaolusid ette tuua ja küsimusi esitada. Peale allealalise süütegija saadetakse süüdistusakt ja kohtuotsus, millega noor on süüdi mõistatud, temale trahv määratud ja vangistuskaristus tema kohta rakendatud, ehk tema isiklikku vabadust puudutavad eestkostelised korraldused tarvitusele võetud, ka tema seaduslikule eestkostjale, et viimasel oleks võimalus allealalise kasuks vastavaid samme astuda. See ei ole aga absoluutne nõue, vaid seda on kohustatud kohus tegema juhul kui tal on teada eestkostja elukoht ja kui see ei ole välismaal. Eestkostja võib isegi vastu noore tahtmist esitada väide süüdistusakti vastu ja kõiki edasikaebevõimalusi kasutada, mida seadus lubab. Kui aga on kahtlus, et eestkostja on segatud noore poolt sooritatud süüteo, siis ei saa tema nimetatud õigusi kasutada, mispärast need langevad kaitsjale.

Et hoida noort kahjulikkude mõjutuste eest, on lubatud eeluurimisel vangistust tõkkeabinõuna tarvitada ainult siis, kui samu sihte ei ole võimalik saavutada allealise paigutamise mõnda asutusse või usaldusväärse perekonda. Kui aga siiski ollakse sunnitud vangistust rakendama, siis tuleb allealine paigutada vangistusasutuses vastavasse eriosakonda.

Üksikvangistust ei ole lubatud tarvitada, kui on karta sellest halbu tagajärgi allealisele ja kui ei ole karta, et ta osutuks kardetavaks oma kaasvahialustele. Igal juhul on noored eelvangistuslised eraldatud täisealistest ja samuti neist noortest, kes võivad oma kaaslastele halba mõju avaldada. Nime- tatud nõuded on suure tähtsusega, sest noore kujunemata iseloomule võivad kaaslased väga suurt mõju avaldada. Samuti võivad kaaslastest vanglas kujuneda mõningatel juhtudel tagasihoidlikumatele vahialustele südametumad piinajad, kes kaaslase kimbatustest rõõmu tunnevad ja tema elu väljakannatamatuks muudavad. Ühtlasi paneb see aga ka vastavale administratsioonile raske kohustuse peale, kes peab iga üksiku vahialuse iseloomu ja kalduvust tundma.

Et langetada õiglast otsust peab kohus vahetus läbikäimises süütegijaga olema ja tema iseloomu tundma õppima. Sellest järgneb, et ei ole võimalik allealise süü üle teha otsust tagaselja. Sarnane otsus on tühine. Lõppmenetlusest on võimaldatud ka kohtu-uuri ja osavõtt, kuna tema on juba eeluurimise ajal süüalusega kokku puutumises olnud ja sellega on tal rohkem võimalust olnud süüdlase iseloomu tundmaõppimiseks. Kui aga kohtualune lõppmenetluse alul sellele vastu vaidleb, peab kohtu-uuri ja taanduma. Aeg ja koht kus toimub suuline menetlus

peab nii valitud olema, et noor ei puutu kokku täiskasvanud süütegijatega. Kui on mõningatel arutlustel karta ebakasvatuse likku mõju noorele, siis võib kohus teda selleks ajaks istungilt kõrvaldada. Kui selle aja jooksul on aga uued kahtlustused tema vastu tõstetud, siis teatab kohus sellest allealisele tema uuesti ilmumisel kohtusaali. Muudest vahepeal olnud arutlustest teatakse allealisele vaid seda, mis tema huvides on tarvilik. Kui aga süüdlase huvid nõuavad, siis kuulutakse istung kinniseks. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et on karta, et menetluse avalikuks saamine tekitaks süüdlasele mõningaid raskusi, näiteks teenistuse saamisel või peaks ta selle tõttu lahkuma ümbruskonnast, kus ta senini on viibinud ja mis võiks temale kasvatuslikku mõju avaldada. Ka kasvatuslikust küljest lähtudes võib olla menetluse avalikkus ebasoovitav, sest süüdlasel on sel juhul avalikkuse ees raskem oma süüd ülestunnistada, mispärast ta püüab tõde varjata. Samadel põhjustel toimub mitteavalikult ka otsuse kuulutamine. Menetluse kinniseks kuulutamise ees ei ole aga igasugune juurdepääs suletud. Üldise kriminaalprotsessi korra järele on teatud isikutel juurdepääs kinnisele istungile võimaldatud, missuguste isikute nimestikku JGG suurendab sellega, et lubab juurdepääsu veel vanematele, kasuvanematele, eestkostjatele, süüdla-

se õpetajale, tema tööandjale, noorteameti esindajale ja noortekohtu abile. Peale selle võib aga kohus oma äranägemise järel ka muude isikute juurdepääsu võimaldada. Samadel põhjustel on suletud menetlus ka JGG. ettenähtud täisealiste trahvi määramise on lükanud edasi ja on määranud noorele prooviaegsele § 13 kohaselt, siis peavad need korraldused kohtu otsusele, millele noor on süüdi mõistetud, nimetatud ja põhjendatud olema. Need otsused astuvad süüdimõistva otsuse asemel ja omavad sama mõju eraõiguslike teatuste ja kohtukulude kohta. Kuna nende otsuste kohta, mis asendavad süüdimõistvat otsust, ei ole süüdimõistetul huvi edasi kaevata, siis on see võimalus antud prokuratuurile. Kui aga süüdimõistva otsuse peale määratakse prooviaeg ja see lausa loobul selgub, et süüdi võib süüdimõistetut esitada edasikaebuse, mis avaldab otsuse tähtsusele edasilükkavat mõju. Kui noorele edasikaebuse peale määratakse prooviaeg ja see lausa loobul selgub, et süüdi võib süüdimõistetut esitada edasikaebuse, mis avaldab otsuse tähtsusele edasilükkavat mõju. Kui noorele edasikaebuse peale määratakse prooviaeg ja see lausa loobul selgub, et süüdi võib süüdimõistetut esitada edasikaebuse, mis avaldab otsuse tähtsusele edasilükkavat mõju.

Lõpuks peatume veel JGG. §§ 12 ja 13 tähendatud sanktsioonide rakendamisest tingitud menetluse juures.

Kui allealisele on määratud kinnipidamiskaristus, mis peab kõikumaa teatud alam- ja ülemmäära vahel, kuni karistus on oma sihi saavutanud, siis võib edasikaebuse esitada selle otsuse peale süüdimõistetut kasuks igal juhul; tema kahjuks aga ainult siis, kui kohtu poolt määratud alammäär ei ulatu ühe aastani, või ülemmäär ei ulatu pooleni seaduses ettenähtud ülemmäärast. Niipea kui süüdimõistetut on temale määratud alammäär karistusest kannud, võib teda lasta prooviks vabadusse. Prooviaeg kestab kuni oleks kantud kohtu poolt määratud karistuse ülemmäär - igal juhul aga vähemalt üks aasta. Prooviaega võib pikendada vajaduse korral viie aastategi kohta, kui esimese trahvi määramise puhul, ei ole ta enam seotud esimese otsusega, vaid võib trahvimäärat vähendada või suurendada. Pärastise trahvimäärat kindlakambrant ja peab ka vabastamisest teatama kriminaalkohtule, kes võib trahvi täidesaatmise algatab prokuratuur vastava ettepanekuga

eestkostelisi korraldusi tarvitusele võtta.

Kui aga kohus otsustab allealise kasvatusvõimelise isiku või kooli järelvalve alla anda või temale manitsust avaldada, või kui kohus on otsustanud jaatavalt süüküsimuse, kuid trahvi määramise on lükanud edasi ja on määranud noorele prooviaja § 13 kohaselt, siis peavad need korraldused kohtuotsuses, millega noor on süüdi mõistetud, nimetatud ja põhjendatud olema. Need otsused astuvad süüdimõistva otsuse asemele ja omavad sama mõju eraõiguslike taotluste ja kohtukulude kohta. Kuna nende otsuste kohta, mis asendavad süüdimõistvat otsust, ei ole süüdimõistetul huvi edasi kaevata, siis on see võimalus antud prokuratuurile. Kui aga süüdimõistvalele otsusele järgneb trahvi määramine, ja ei ole määratud prooviaega, siis võib süüdimõistetut esitada edasikaebuse, mis avaldab otsuse täitmisele edasilükkavat mõju. Kui noorele edasikaebuse peale määratakse prooviaeg ja selle aja jooksul selgub, et siiski tuleb tema kohta rakendada karistuslikke sanktsioone, siis kuna kohus omab nüüd paremat informatsiooni noore süütegija kohta, kui esimese trahvi määramise puhul, ei ole ta enam seotud esimese otsusega, vaid võib trahvimäära vähendada või suurendada. Pärastise trahvimäära kindlaksmääramise ja trahvi täidesaatmise algatab prokuratuur vastava ettepanekuga

Ex lib. Tart.

kohtule. Ettepaneku otsustamine kuulub kohtule, mis on arutletava asja suhtes esimese astme kohtuks. Kui kohus lükab prokuratuuri ettepaneku tagasi ja otsus on jõusse astunud, võib prokuratuur uue ettepanekuga esineda ainult uute asjaolude ilmumisel. Kas on tegemist uute asjaoludega, selle üle otsustab vastav kohus. Kuni aga prokuratuuri ettepaneku tagasilükanud kohtuotsus ei ole jõus, on prokuröril võimalik kasutada edasikaebe korda. Karistust määrava kohtuotsuse kohta on mõlemal poolel, s.t. süüdimõistetul, kui ka prokuratuuril kasutada sama edasikaebe kord nagu see oleks olnud esimese trahvimäärava otsuse puhul. Kui kohus otsustab allealise paigutada vastavate isikute või asutuse valve alla, temale juhatusi anda, või ühenduses kriminaalmenetlusega, eestkostelisi korraldusi rakendada, siis teeb kohus seda ka siis, kui võib järgneda otsus kriminaalasjas, vastava kohtuotsusega, mis määrusega täitmisele pööratakse. Kui need abinõud aga puudutavad kolmandate isikute huve, siis on neil võimalus oma huve kaitsta. Sel juhul tehakse neile otsus eelnimetatud asjus teatavaks. Sarnase otsuse vastu võivad osalised tõsta kaebuse järgmises kohtuastmes. Edasikaebus ei lükka alati otsuse täitmist edasi, vaid ainult siis, kui edasikaebus on sihitud eestkosteliste korralduste

rakendamise vastu. Kui nimetatud otsuse peale edasikaebamisel taotletakse samaaegselt ka otsuse tühistamist krim.asjas millele põhjeneb vastav otsus eestkosteliste korralduste kohta, siis otsustab kõrgem kohus peale seisukoha võtmist kriminaalotsuse tühistamiskaebuse kohta, ka edasikaebuse vastava otsuse peale eestkostelistes asjades.

Käsitledes allealiste seisukorda JGG järele ei saa vaikides mööda minna ka karistusteadete avaldamise kohta käivate teeskirjadest.

Mis puutub eestkosteliste korralduste rakendamise allealiste kohta, siis antakse selle kohta teateid ainult kohtule prokuratuurile ja politseiasutustele. Karistamatuse tunnistuse väljaandmisel ei ole need otsused arvestatavad. Samuti ei kanta sinna ka kriminaalotsuseid, kui trahv ei ületa kahe aasta kinnipidamiskaristust ja kui sellest ajast viis aastat möödunud on, kui allealine 18 a. vanaks on saanud ja kui ta selle aja jooksul mitte rohkem kui ühekuulise kinnipidamiskaristusega trahvitud on. Nii on teatavad piirid tõmmatud, et karistus ei avaldaks kahjulikku järelmõju allealisele ja ei oleks temale takistuseks teenistuse leidmisel ja korralikku ümbruskonda siirdumisel.

ei ole võimalik, et allealine suudaks orienteeruda keerulistes

Eestis käiakse allealiste süütegude arutamisel üldiste KKS sätete järele, kus on ainult mõningad erinevused allealiste kohta ette nähtud. Selle tõttu ei erine allealiste olukord protsessis oluliselt täisealiste olukorrast, kuna erandeid leidub vaid mõningais vähem olulistest küsimustes.

Teatavat kasvatuslikku momenti protsessis püüab esile tõsta KKS. § 35, mille järele võib kohtuvõim, kui asjaolud lubavad, eraldada 12-17 aastaste allealiste osaliste süüteod, mis on korda saadetud koos täisealistega iseseisvaks toimetuseks ja arutada lahus täisealiste osaliste süütegudest. Nii näeme, et nõue ei ole absoluutne, vaid lahutamine toimub vaid siis, kui asjaolud lubavad. Millised need asjaolud on, ei ole seaduses nimetatud, mispärast jäävad need vastava kohtuvõimu otsustada. Samuti võib 12-17 aastaste allealiste süüteo asju arutada vastava kohtumääruse põhjal kinnisel istungil ning vastava korraldusega võib kohus allealise mõningate uurimistoimingute ajaks kohtusaalist eemaldada. See võib toimuda juhul, kui on kartä, et mõningad protsessitoimingud või lõppvaidlused võivad avaldada allealisele ebakasvatuslikku mõju.

Teiseks püüab KKS. hoolitseda, et allealine ei jääks lõppmenetlusel ja selle ettevalmistavas perioodis üksi, sest ei ole mõeldav, et allealine suudaks orienteeruda keerulistes

õiguslikkudes küsimustes ja oleks võimeline ennast tarvili-
sel määral kaitsma. Selleks on püütud kaasa tõmmata allealise
vanemad või tema eest hoolitsevad isikud. Nii teatab eeluuri-
mistoimetuse lõpetamisest kohtu -uurija 12-17 aastase all-
ealise vanemaile või tema eest hoolitsevaile isikuile, kes
võivad paluda kohtu-uurijalt eeluurimistoimiku ettenäitamist
ja selle täiendamist. Samuti saadetakse neile isikuile ka
ärakiri süüdistusaktist või erasüüdistaja kaebusest ja kohtus
se kutsutavate isikute nimekiri. See on muidugi võimalik
juhul, kui nende isikute elukoht on kohtule teada ja nad ei
viibi välismaal. Kui aga ei ole võimalik nim.isikutega ühen-
dusse astuda, siis ei ole see takistuseks protsessitoimingute
edaspidises käigus.

Et aga vanemate ja allealiste eest hoolitsevate isiku-
te protsessi kaasatõmbamine ei ole alati võimalik ja et nad
õiguslikkudes küsimustes tihti võhikud on, siis nõuab KKS.,
et allealisel oleks lõppmenetlusel kaitsja. Kui 12-17 aas-
tasele allealisele ei ole tema ise ,tema vanemad ,või tema
eest hoolitsevad isikud kaitsjat valinud, siis määrab KKS.
§ 352 alusel kriminaalosakonna esimees temale kaitsja ka
ilma vastava palveta. Kaitsja esinemise nõue on absoluutne,
mispärast KKS. järele 12-17 aastase allealise süüteo asjas

ei või kohtuistungit kaitsja puudumisel avada. Kui valitud kaitsja jääb kohtusse ilmumata mõjuvaid põhjuseid ette toomata, siis määrab kohtuesimees uue kaitsja.

Et oleks võimalus vanemal või allealise eest hoolitsevail isikuil protsessis esineda, selleks teatakse neile süüteo arutamise aeg, kusjuures nende kohtusse ilmumine ei ole sunduslik ja nad võivad saata enese eest kohtusse ka voliniku. Kui aga allealist süüdistakse raskes kuriteos või kuriteos, siis võib ettekandja kohtuliige nimetatud isikute kohtusse ilmumise sunduslikuks teha, kui asjast olud seda nõuavad. Kohtusse ilmunud, võivad nad esineda seletustega ja võivad esineda ka lõppvaidlustel.

KKS. § 585 põhjal võivad nimetatud isikud esitada ka appellatsioonikaebusi allealiste eest. Kuna KKS. § 585 ei maini allealist alla 17 a. vana, vaid lihtsalt allealist, siis tuleb arvata, et selle all on mõeldud allealisi üldse. s.t. vanusega alla 20-ne aasta ¹⁸⁾.

Mõningaid erilisi kohustusi kohtuvõimule paneb peale ka krim.seaduses ettenähtud süüdivuse küsimus allealiste kohta. Teatavasti Kr.S. § 41 loeb süüdivaks 12-17 aastase allealise, kes on sooritanud süüteo, kui ta oli võimeline aru saama on teo iseloomust ja tähendusest. Sellepärast
18) K.Matto -Kriminaalkohtupidamise seadustik leh.272.

KKS. § 208 kohaselt peab kohtu-uuriija koguma andmeid, mille põhjal võib otsustada, kas süüalune oma teo iseloomust või tähendusest võis aru saada, kusjuures erilise tähelepanu peab selgitama küsimusi, kui võrd allealine oli vaimliselt ja kõlbliselt arenenud, kui võrd ta oli teadlik teo kuritegelikkusest ja millised olid põhjused, mis kallutasid teda süütegu korda saatma. Kuna meie Kr.seadus jätab kohtunikule väga suure valiku võimaluse karistuse määra suhtes, siis peab kohtunik, et langetada õiglast otsust, lähemalt süüalast tundma; mis aga eriti tähtis on allealise süütegija juures.

Lõpuks leiduvad KKS.is mõningaid korraldusi tõkkeabinõu tarvitusele võtmiseks allealiste kohta.

Üldises korras võib tõkkeabinõuna tarvitusele võtta järgmisi abinõusid.

- 1) Allkiri selle kohta, et süüalune oma elukohast ei lahku,
- 2) Käendus. 3. kautsjon ning 4. vahistamine.

Allealiste kohta 12-17 a.vanuseni võib tõkkeabinõuna tarvitada ainult vastutusliku valve alla andmist või vahistamist. Allealise võib anda tema vanemate, tema eest hoolitseva või mõne muu ustava isiku vastutusliku valve alla, kes

sellega on nõus ja kohustub teda nõudmise peale toimetama kohtu-uuri ja juurde või kohtusse. Vahistamise korral aga tuleb vahialune paigutada parandusasutusse. Kui teda ei ole võimalik sinna paigutada ruumi puuduse, või kauge maa tõttu, siis paigutakse ta vangimajja allealiste jaoks ettenähtud eriruumi.

Nagu näeme, ei rakendata allealise kohta tõkkeabinõuna allkirja, käendust ega kautsjoni. Allkiri on välja jäetud põhjusel, et see sisult on ausõna andmine, millest allealine vaevalt aru saab. Kautsjonist ja käendusest aga on loobutud põhjusel, et allealine ise oma varandust valitseda ei saa ja teised vaevalt tema eest kautsjoni või käendust esitavad, sest neil ei ole võimalik selle konfiskeerimise korral seda tagasi nõuda süüaluse varast. Samuti ei moodustaks kautsjon või käendus allealise kohta küllalt tõhusat tõkkeabinõu, kuna ta ei suuda veel vara väärtusest aru saada.¹⁹⁾

Ettetoodud erinevused üldisest korrast on kõik, mis lei-
 dub KKS-is allealiste kohta. Nagu näeme, on erinevused üsna
 kõrvalise tähtsusega. On mõningaid taotlusi, et kaitsta alle-
 ealist ebakasvatuslikkude mõjude eest protsessi kestel, samu-
 ti püüa kaasa tõmmata protsessi allealise vanemaid ja tema
 eest hoolitsevaid isikuid, andes neile õiguse esineda seletus-
 19) K.Matto-Krim.Kohtup.seadustik leh.132.

nitega ja ka lõppvaidlustel sõnavõetuga. Kõik see ei muuda aga
 o protsessi iseloomu ja protsessis jääb samuti nagu täisealise
 süütegija puhul, peamiseks osaks ametkohtunikkude juriidilisi
 sed kaalutlused.

põhimõttel Võrreldes Austria noortekohtu menetlust vastavate sätete
 k teega Eestis näeme, et JGG-is ettenähtud korda rakendakse allea-
 k ealiste kohta kes ei ole menetluse alguseks 18 a. vanaks saa-
 nud. Eestis on aga vastavaks vanuse ülemmääraks 17 aastat.
 Sellest reeglist moodustab erandi vaid KKS § 585. Samuti
 võib tähele panna, et JGG. paneb suurt rõhku allealise kas-
 vatuslikule küljele, millises suunas on menetluse korda võrd-
 lemisi hoolikalt reguleeritud, kuna meie seas sellest kül-
 jest palju soovida jätavad. Austria kohtunikul on võimalus
 JGG. järele spetsialiseeruda noorte süütegude arutamisele.
 Peale selle on nõuetav, et noortekohtunik omaks vastavaid
 eriteadmisi oma alalt ning oleks eestkostelistes asjades
 tegev olnud. See loob eeldused, et kohtunik ei muutu kuivaks
 seadusetundjaks, vaid tema tähelepanu oleks juhitud süüteo
 põhjustanud hingeliste omaduste uurimisele. Kui aga otsusta-
 jaks on kolleegium, siis on selle koosseis komplekteeritud
 nii, et peale ametkohtunikkude on juurde tõmmatud vastavaid
 isikuid pedagoogika alalt. Eestis ei ole aga spetsialiseeru-

mine võimaldatud, sest kohut mõistavad üldkohtud. Samuti ei ole nõuetav eriline kvalifikatsioon kohtunikult noorte süütegude arutamisel. Kasvatustlikkudel kaalutlustel võib Austria noortekohtunik isegi loobuda teatavatel juhtudel legaliteedi põhimõttest, missugust õigust meie kohtutel ei ole. Lahkuminevord on ka erakaebe esitamisel, sest meil võib erakaebaja otsekohe kohtuvõimu poole pöörata, mida JGG. ei luba.

Lahkuminekuid leidub ka tagaselja asja arutamisel. Kuna JGG-i järele tagaseljaotsus noorte kohta on täiesti lubamata, on see meie vastavate seaduste järele teatud juhtudel vastavalt üldisele korrale, lubatud. Ka nõuab JGG. absoluutselt, et noorte süüteokaaslaste süüteod oleks kohtus arutatud lahus täisealiste süüteokaaslaste süütegudest, missugune nõue aga meie kehtiva õiguse järele ainult siis võimalik on, kui asjaolud seda lubavad.

Vaatamata lahkuminekutele leidub aga ka mõningaid ühiseid jooni. Nii näeme, et nii Austrias, kui ka meil on püütud vältida noore jäämist protsessi üksinda, vaid on püütud kaasa tõmmata võimaluse korral tema vanemaid ja tema eest hoolitsevaid isikuid. Samuti on nõuetav kaitsja esinemine, kusjuures kohus määrab kaitsja omal algatusel, kui ei ole selleks varem muul teel kokku lepitud. Ka istungilt kõrvaldamise nõue, kui

on karta ebakasvatuslikku mõju allealisele, on mõlemasse protsessi sisse viidud. Samuti on võimaldatud teatud juhtudel istungi kinniseks kuulutamine. Mis puutub tõkkeabinõudesse, siis on mõlemas protsessis võimaldatud ainult vastavate isikute valve alla andmine ehk kinnipidamise rakendamine. Kohaalumuses on aga lahkuminekuid, sest JGG. lubab kohaalumuse määrata ka süüdlase elu- või viibimiskoha järele, mida aga meie protsess ei luba, vaid on asunud seisukohale, et siin määrajaks olgu vaid süüteo sooritamise koht

Vastavalt JGG § 12-nele, mille järele karistuse määr kõigub teatava ülem- ja alammäära vahel kuni ta oma sihi on saavutanud, vastab meil tingimisi enne tähtaega vabasta instituut, mis on rakendatav üldises menetluse korras, sellega ka täisealiste süütegijate kohta. Kr.S. § 33 kohaselt võib kinnipidamiskaristust kandvat süütegijat enne tähtaega tingimisi vabastada kui ta tähtajalisest karistusest on vähemalt poole ära istunud. Ühelgi juhul ei või aga vabastamine toimuda enne, kui karistuslune on vähemalt kuus kuud kohtuotsuse täitmiseks kinni istunud. Vabastamine toimub ka siin eeldusel, et karistus on oma sihi saavutanud. Vabastamine toimub vangistusasutuse juures vastava komisjoni otsusel. Et hoida vabastatut uuesti kuritegevuse-

le langemast, jääb kandmata jäänud karistuse aeg katseajaks. Kui vabastatu sooritab katseaja kestel uue süüteo, mille eest teda mõistetakse katseaja kestel või kahe aasta jooksul peale katseaja lõppu sunnitööle või vangimajja, siis peab täitmisele pööratama ka see karistuse osa, mis jäi tingimisi vabastamisel kandmata. Kui aga süütegija on eelpoolmainitud tingimustel mõistetud aresti, siis võib kohus kandmata jäänud karistuse osa sellega liita, kuid ei ole selleks kohustatud.

JGG. § 13-nele vastab meil karistuse kandmisest tingimisi vabastamise instituut.

Nii võib Kr.S. § 27 kohaselt kohus süüdlast tingimisi karistuse kandmisest vabastada, kui kohus teda on karistanud mitte üle kolme aasta vangimajaga ilma õiguste kaotusteta või kitsenduseteta, arestiga või rahatrahviga. Ka see ^{sooaluste} ~~saavutus~~ on kohaldatav nii allealiste, kui ka täisealiste kohta. Oluliseks vaheks, võrreldes JGG-iga on asjaolu, et sääl otsustab kohus küll süüküsimuse kuid lükkab otsuse tegemise edasi. Kr.S. järel aga kohus teeb otsuse, kuid lükkab edasi karistuse kandmise. See edasilükkamine on võimalik aga teatud tingimustel. Peale eelpool mainitud karistuse määrade on nõuetav, et süüdimõistetud ei oleks varemalt karistatud jõustunud kohtuotsuse põhjal sunnitööga või vangimajaga ja kui vabastamine viib süüdlase kohtu

arvamise järele paranemisele. Tingimisi karistuse kandmisest vabastatule määrab kohus katseaja 1-3 aastani. Kui süütegija katseaja jooksul sooritab uue süüteo, mille eest kohus teda katseaja kestel või kahe aasta jooksul katseaja lõpust arva-tes karistab sunnitööga või vangimajaga, siis peab kohus pöörama ka endise karistuse sooritamisele Kr.S-es ettenähtud liitmisreeglite järele. Kui aga vabastatule eelpool kirjaldatud viisil kohus määrab aresti karistuse, siis võib kohus oma äranägemise järele pöörata eelmise otsuse täitmisele liitmis- määruste järele.

Mis puutub karistusteadetesse, siis käiakse meil siin üldiste sätete järele, mis on allealisele vähem soodsad, kui vastavad sätted JGG-i järele.

Karistuse kandmine.

Nagu kohtumenetlusel allealiste kohta, nii ka karistuse kandmisel on JGG. asunud kasvatusliikude põhimõtete rakendamisele. Nii on nõuetav, et isikud, kelle hoole all toimub allealise karistuse kandmine, omaksid tarvilisel määral pedagoogilist arusaamist ja võimaluse korral teadmisi psühhogoo- gias ja psühhiaatrias. Nee isikud peavad võimelised olema selleks, et kasvatada noori vahialuseid ennastvalitsevateks ja seaduseaustajateks kodanikkudeks. Kuivõrd karistuse kest-

vus võimaldab, õpetakse neile nende võimetele ja võimaluse korral senisele tegevusele vastav amet, kusjuures vastav töö määratakse asutuse poolt. Neid tuleb heatahtlikult kohelda ja nende autunnet arendada; võimaldada neile korrapärast kooliõppust ja füüsilist arengut sportimise teel.

Noored vahialused tulevad täisealistest eraldada ja igasugune läbikäimine nende vahel võimatuks muuta. Alla 20 a. vanused allealised kelledest ei ole karta kahjulikku mõju kaasvahialustele, võivad karistust kanda ühes noortega. Kinnipidamiskaristust, mille kestvus ületab ühe kuu, kannavad noored erilistes noorte jaoks määratud asutustes või vanglates vastavates noorte jaoks määratud osakondades. Seal võivad nad viibida, kui karistus ennem ei lõpe, kuni 21 aastaseks saamiseni. Kohtuministri erilisel korraldusel võib aga viibimist kuni 24. eluaastani pikendada. Kõik 18 a. vanaks saanud, kes vastavates asutustes või vangla eriosakonnas oma karistust kannavad, alluvad noorte kohta kehtivale korrale. Ainult kooliõppusest võivad nad vabaks saada. Karistuse kandmine toimub ühisvangistuse näol. Kui aga vastava noore enese või tema kaaslaste huvid nõuavad, võib rakendada ka üksikinnipidamist.

Nimetatud reeglitest on kohtul võimalus erandeid lu-

bada kui menetluse ajal ilmneb kohtunikule vastava arsti arvamust kuulates, et karistuse kandmisel üldises, noorte kohta kehtivas korras, võivad olla konkreetsetel juhtudel halvad tagajärjed. Kõrvalekaldumised üldisest korrast on aga seaduses ette nähtud ja need võivad puudutada kinnipidamise vormi, (kas üksik- või ühisvangistus) liikumist vabas õhus, kooliõppust, töökohustust ja toitlustamist. Kui aga vajadus üldisest korrast kõrvalekaldumiseks tekitab karistuse kandmise ajal, siis otsustab seda asutuse juhataja²⁰⁾.

Eestis toimub allealiste karistuse kandmine vangimajas vastavalt vangistuseseaduses ette nähtud üldisele korrale. Erandeid noorte kohta ei ole, välja arvatud nõue, et nad peavad olema, eraldatud täisealistest vahialustest. Nagu JGG., nii nõuab ka V.S., et vangistusasutus püüaks kasvatada vahialust kõlblikuks ühiskonna liikmeks. Kuigi V.S. ei nõua, et vastav administratsioon omaks oma alale kohaseid eriteadmisi, on siiski nõuetav, et administratsioon peab kasvatuslikku mõju avaldama vahialusele. Nagu Austrias, nii ka meil korraldakse vangistusasutuses kooliõppust 6.klassilise algkooli õppekava ulatuses neile vahialustele, kes ei oma vastavat haridust. Samuti organiseeritakse töökojad, kus õpetakse

20) F.Kadečka leh.209.

vahialustele vastavat tööd, et arendada neis tööarmastust ja hoolt ning kergendada neile vanglast vabemisel teenistuse saamist ja sellega tagasipööramist korralikku ümbruskonda. Et huvi äratada vahialusele oma elukommete parandamiseks, selleks rakendakse painduvat karistuse täitmise korda, mille järele vahialused liigitakse astmetesse ja järkudesse, kus juures need erinevad ^{üksikust} ~~üksikutest~~ soodustuste suhtes, mille osaliseks vahialune saab neis edasi liikudes. Liikumine neis on aga olenev vahialuse käitumisest ja tööusinusest. Samuti eraldakse vahialused vastavalt nende kalduvusele ning on võimaldatud tarviduse korral paigutamine üksikkambri.

Nii näeme, et nii Austrias, kui ka meil on vastavate seaduste kohaselt ei ole karistus kättemaksu abinõu süüdlase vastu, vaid vahend, mille läbi püütakse eksinut paranemisele juhtida. Sellest järeldub paratamatult karistuse kandmisel kasvatuslikkude põhimõtete rakendamise nõue, milles ei ole olulisi lahkuminekuid meie seaduste ja JGG-i vahel.

Hinnang.

Kui vaadelda Austria noortekohtu seadust ja Eestis kehtivaid seadusi allealise süütegija kohta kriitilisest vaatepunktist, siis näeme, et Austria sammub noorte kohtukorralduses Eestist kaugel ees. Austria on loonud erilise

kohtukorra noorte süütegude arutamiseks, mis aga Eestis täielikult puudub. Teatavaid ühiseid jooni leiame aga tarvitusele võetavate kasvatuslikkude- ja karistuslikkude sanktsioonide vahel mõlemal maal. On aru saadud, et allealise eksimisele tuleb vaadata kui tavalisel määral puuduliku kasvatuselagajärjele ja on püütud olukorda parandust tuua sellega, et noor asetatakse kasvatuslikult mõjuvasse ümbruskonda, et sel teel hävitada temas ebaühiskondlikke kalduvusi. Selle püüde suhtes tuleb asuda täielikult pooldavale seisukohale. Erilist tähelepanu peab aga pöörama sellele, et allealise kasvatamine õigetes kätesse sattuks. Kui vanemate elukombed soovida jätavad, ei saa noort nende järelvalve alla usaldada, samuti peab erilist tähelepanu pöörama vastavate parandusasutuste isiklise koosseisu komplekteerimisel isikute kvalifikatsioonile, nõudes neilt vastavaid kogemusi ja teadmisi, mis on teataval määral läbi viidud JGG-is, kuid meil lähemalt määritlemata. See on üks meie puudusi. Kuna meil parandusasutustes õpetajatena teotsejailt nõutakse pedagoogilist haridust, ei ole valveteenistust teotsejailt muu nõuetav, kui ainult algkooli haridus, mispärast nad ei suuda aru saada kasvandikkude pahedest ega nendega kokku puutudes ei oma vajalikku kannatlikust, mispärast nad võivad isegi tahtmatult edendada kasvandikkudes jon-

nakust, kiuslikkust ja kättemaksuiha. Samuti omab suure tähtsuse parandusasutuses ruumide küsimus. Ruumid olgu küllaldatakse, et teostada kõige põhjalikumalt kasvandikkude eraldamist iseloomu ja kalduvuse järele. Ulaklikkude elukommetega kaaslaste avaldavad alati suurt mõju sarnaste rikutud ja tasakaalutute kaaslaste hulgas ja hävitavad hõpsasti kasvatajate vaevasaavutatud töovilja ja parandusasutusest võib saada riigi poolt ülalpeetav kurjategijate taimelava. Näib, et meil ei ole ka ruumide küsimusele tarvilist tähelepanu pööratud, kuna Harku mõisast Laitse mõisa üleviidud parandusasutus on saanud väiksemad ruumid, kui tal Harkus kasutada olid.

Mis puutub karistuslikkudesse sanktsioonidesse, siis on need nii JGG-i kui ka Kr.S.järele küllalt paenduvad ja süüaluse iseloomule kohaldatavad. Meie Kr.S.võib siin julgesti JGG-i kõrvale astuda, olles isegi teatud määral paenduvam.

Mis puutub aga nii absoluutse-, kui ka relatiivse karistamatuse piiridesse, siis ei ole need millegagi põhjendatud. JGG.järele on absoluutse karistamatuse piiriks 14 a. ja Kr.S. järele 12 a. Nagu teada, algab sellel ajal puberteedi ajajärk, millise aja jooksul lapsest areneb küps inimene. See areng vältab 12-30 aastani. Reeglipäraselt loetakse puberteedi aega aga 12-18.aastani²¹⁾. Arvatavasti on seadustikud asunud vaatekohale

21) H.Többen - leh.61.

et ühes puberteedi algusega hakkab arenema ka noore vastutusvõime. See vaatekoht ei ole õige. Sellel ajal astub reeglipärase ja rahuliku arengu asemele palju hägedaloomulisem ümberkujunemine nii füüsilisest kui ka vaimlisest küljest, mis senise mõtte- ja tundeilma täielikult segi paiskab. Just kahe- teistkümne aastaselt, mil nimetatud muudatused algavad, on allealine tihti vähem vastutusvõimeline, kui enne seda²²⁾. Tema tundemaailm on vapustatud ja vastuvõtlik igasugustele mõjudetele, kusjuures puudub kaine mõtlemine, mis tasakaalustaks esilekerkivaid ja temale seni tundmata tunde ja soove. Sellel ajal avaldab noor erilist kalduvust käituda täiskasvanuna ja püüab sellepärast neid igas asjas järele aimata. Sellel ajal peaaesjalikult avalduvadki ebasotsiaalsed kalduvused ja kui noor sattub ümbruskonda, kus ta kohtub kuritegelikkude elementidega, siis on tema tulevik täielikult nende määrata. Sellel ajal avalduvad ka kalduvused hulkurielule, mis avaldub 14-aast kuni 16-nenda ja vahel 17-nenda eluaastani. Noorele tundub elu vanematekodus ehk koolis väljakannatamatu olevat ja ta põgeneb; hangib ülespidamist kerjamisega ja vargusega, mille tagajärjel lõpuks kokkupuutumine kohtuga.

Siit näeme, et puberteedi arenguaastad eriliselt kriitilised on. Iseäranis aeg, millal lapsele omased tunded ja kal-

duvused segunevad täiskasvanu tunnetega. See aeg algab 14-nendast eluaastast ja lõpeb 16-nenda kuni 17-nenda eluaastaga²³⁾

Nii selgub, et JGG-is ja Kr.S.-es ettenähtud absoluutse karistamatuse määrad ei ole millegagi põhjendatud, vaid lõpevad ajal, mil noorele algab kõige hädaohtlikum ajajärk. Ei saa olla kahtlust, et absoluutse karistamatuse ülemmäär peaks ulatama 16-nende eluaastani. Umbes sellel ajal lõpeb puberteediaja kõige hädaohtlikum ajajärk, millisel ajal noort vastutavaks teha tema kõige tähtsamate immateriaalsete hüviste, nimelt au ja vabaduse suhtes, ei tohiks olla lubatav. Siin võib kasutada vaid kasvatuslikke vahendeid.

Relatiivse karistamatuse ülemmääraks on JGG-is ette nähtud 18-~~nes~~ eluaasta. Nähtavasti on see määr võetud põhjusel, et kuni selle ajani arvatakse reeglipäraselt kestvat puberteediaajajärk. Tegelikult kestab aga, nagu nägime eespool, inimese areng tõekspidamiste kujunemisel palju kauem. Samuti nägime, et kõige tormisem ajajärk lõpeb alles 16-17-dal eluaastal.

Ühe aasta jooksul ei ole aga inimene saavutanud veel normaalset tasakaalu isegi normaaljuhtudel. Tihti on aga kuritegevusel kaasamõjuvad mitmesugused hingelised defektid, milliseid on vahel raske märgata ja millised arengu perioodi palju pi-

kendaõad. Siin võib tekkida olukord, kus kohus 18 a. vanaks saanud mitte täielikult vastutusvõimelise isiku on sunnitud süüdi mõistma ja karistama, kuna kasvatuslikkude vahenditega oleks paremaid tagajärgi saavutatud. Võib ju arvata, et olukord ei ole siiski nii traagiline, sest moodsad krim. seadused annavad kohtunikule laiad võimalused sanktsioonide valikul ja sel juhul võib kohtunik lühiajalise karistuse määrata. Siinjuures olgu aga meelde tuletatud, et praksis on näidanud, et just lühiajalised karistused suuremalt osalt mingisugust parandavat mõju ei avalda, vaid hävitavad noores kartuse vangla vastu nähes, et seal olukord ei ole kaugeltki nii halb, kui ta enne arvas. Ettevaatlikum kohtunik mõistab aga noore sel juhul õigeks ning võimaldab temale sellega jälle endiste eluviiside jätkamise, olles mitte võimeline noort paranemisele juhtima.

Samad põhjendused, mis on toodud JGG-is vastava vanuse ülemmäära kohta, on veel rohkem kohaldatavad meie Kr.S. se puhul, sest seal on vastav määr veel madalam - nimelt 17. aastat.

Eeltoodud kaalutlustel tuleb pooldada relatiivse karistamatus ülemmäära tõstmist kuni allealise täisikka jõudmiseni, s.o. kuni 20. a. vanuseni. Sel puhul on kohtul võimalus igal üksikjuhul kaalutleda, kas allealine on süüdiv ja kas temal tarvilik kasvatus puudub. Leiab kohus, et allealine on süüdiv, siis järg-

neb loomulikult vastav karistus. Kui aga süütegu on puuduliku kasvatuse tagajärg ja kohus leiab, et resultaate võiks saavutada vaid kasvatuslikkude vahenditega, siis peaks kohtul võimalus olema neid määrata.

Vaadeldes kohtukorraldust näeme, et JGG-i järele on võimaldatud kohtunikul spetsialiseerumine noorte süütegude alal. See on väga tähtis, sest kohtunikul noore süüteo arutamisel on tegemist väga õrna ja tähtsa küsimusega, millal võib noore saatuse kujunemisel kaugeleulatuvad tagajärjed olla. Kohtunik peab tundma noorte psühholoogiat ja ümbruskonda, milles noor viibib ja mis võib mõjutada noort kuritegevusele. JGG. loob eeldused eelpoolnimetatud suunas, kuid meie vastavate sätete kohaselt see võimalus täiesti puudub. See on olulisemaid puudusi meie süsteemis millega oleme teistest kultuurriikidest kaugele maha jäänud. Peale selle näeb ette JGG., et kohus menetluse kestel võib ühendusse astuda noorteametiga ja noortekohtu abiga ning nende peale panna mõningaid järelevalve ülesandeid, samuti peab ta enne otsuse tegemist kuulama nende arvamist. Tähendatud korralduse suhtes tuleb samuti asuda pooldavale seisukohale. Nähtavasti on see võimalus seadustikku võetud jälgides Ameerika Ühendriikide eeskujul, kuid kahjuks on siin head eeskujul jälgitud ainult

osaliselt. Ühendriikides on loodud hooldusvalve, kelle ülesannetesse kuulub valvamine allealiste, nende vanemate ja eestkostjate käitumise üle. Leiab hooldusvalvur, et allealine on sarnases olukorras, kus temas võiksid areneda kurikalduvused, siis teatab hooldusvalvur sellest noortekohtunikule, kes võtab tarvitusele vastavad abinõud noore kaitseks. Seega haarab Ühendriikide süsteem pahe tema algusest, et seda oleks kergem hävitada. Austrias asub aga noortekohus tegevusse alles siis, kui noor on juba süüteo sooritanud. Siin otsitakse arsti, kui haigus on juba kaugemale läinud, mispärast paranemiseks ka vähem lootusi on.

Kuigi meil ei ole vastavaid ametisikuid, kelle ülesandeks oleks noorte olukorra uurimine, astub meil hoolekandekohus siiski tegevusse, kui ta on teateid saanud, et allealine viib olukorras, kus on karta tema kaldumist kuritegevusele. Kahjuks on see korraldus siiski puudulik, kuna meil puudub vastav ametkond, kes valvaks noorte tegevust, mispärast hoolekandekohus vastavaid teateid saab juhuslikult.

Kohtumõistmine toimub nii meil kui ka JGG-i järele esimeses astmes nii üksik- kui ka kollegiaalkohtus vastavalt sellele, missugusele kohtule vastav süütegu on allutatud. Menetlus toimub vastavates kohtutes üldprotsesuaalsete sätete kohaselt

aga võiks moodustada kollegiaalkohus, kes otsustab esimese astme kohtu otsuste põhjal ja kus kollegium võiks omi võimeid kasutada ka kohus tungida noore hingeellu, ega teda õieti mõista. Olukorda ei aita parandada ka šöffide juurde toomine, nagu see toimub Austrias, sest kolleegiumi ees on noor veelgi kinnisem, mispärast ka šöffid, kuigi neil on vastavaid teadmisi ja kogemusi, ei suuda noort mõista. Paremini läheneks olukord sel teel, kui esimese astme kohtu moodustaks ainult üksikkohtunik, kusjuures menetlus oleks mitteformaalne, nagu see on Ameerika Ühendriikides. Šöffide asemel olgu aga vastavad asjatundjad avandust toimetamas, kus nad suudavad paremini noorele läheneda, tema olukorda tundma õppida ja vastavalt sellele oma arvamist avaldada. Kohtunikule oleks aga vastav avandus palju väärtuslikum, kui šöffide arvamused kohtus. Samuti tuleb nõuda, et kohtunik oleks spetsialist noorte asjades, olles võimeline arutama nii hooldamatu asju kui ka kriminaalsüütegusid. Samuti peab ta olema kontaktis noortehoolduse küsimusega. Apellatsiooninstantsi

aga võiks moodustada kollegiaalkohus, kes otsustab esimese astme materjalide põhjal ja kus kollegium võiks omi võimeid hästi kasutada.

Nagu käsitletust nähtub, omab kuritegevuse vastu võitlemisel võitlus noorte kuritegevusega väga tähtsa koha, kusjuures nägime ka, et see võitlus nõuab erinevat korda sellest, mida kasutakse täisealiste kuritegevusega võitlemisel. Nägime ka, et Eesti on vastava korralduse poolest teistest kulruurriikidest kaugemale maha jäänud, milline puudus nõuab kõrvaldamist. Peab hoidma noori läbikäimisest kuritegeliku elemendiga, milleks on tarvilik vastav järelvalve luua. Samuti tuleksid paremini isoleerida professionaalsed retsidivistid. Nende suhtes ei ole millegagi põhjendatud karistuste koostamine. Neid ei ole võimalik parandada ja karistuste koostamisega kihutab riik sarnase isiku intensiivsemale tegevusele. Ta teab, et tema teeteda jälle tagasi vangla toob, sellepärast püüab ta võimalikult viljakalt oma tegevust arendada, et siis rahuliku südamega hiljem vanglas oma karistust võiks kanda. Peale selle avaldavad nad vabaduses liikudes kahjulikku mõju noortele. Kasulik oleks sarnane element vanglas sunduslikult tööle rakendada. Igal juhul tuleb aga peamine hool ja tähelepanelikkus kuritegevuse vastu võitlemisel pöörata noorte kuritege-

vuse ja hooldamatuse vastu võitlemisele, haarates sellega pahe tema juurtest. Täisealisi süütegijaid ei ole võimalik suuremalt jaolt kasvatuslikul teel parandada. Retsidivistid on ühiskonnale jäädavalt kõlbmatuks muutunud. Palju on aga neid, kes satuvad vanglasse juhuslikkudest mõjudest, nagu kergemeessusest, mitmesugustest hingelistest efektidest jne. tingitult. Nendele avaldab karistus iseenesest spetsiaalpreveneerivat mõju ja nad loobuvad kuritegevusest. See on maksev suures ulatuses ka mõrvarite kohta. Kasvatuslik tegevus olgu suunatud aga peaaesjalikult noortele, sest nende iseloomu on võimalik veel kujundada. Siin ei aita aga üksi eeskujulik noortekohtu korraldus, samuti ka hoolas hooldusvalve, mis on vaid üheks abinõuks kuritegevuse vastu võitlemisel. Tarvilik on ka üldine rahva heaolu ja hariduse eest hoolitsemine, iseäranis aga tööliskihtides, samuti noorte eemalehoidmine alkoholist, mis on üheks suuremaks kuritegevuse põhjuseks. Väga suurt tähtsust omab ka noorte organiseerumine, mis võõrutab neid tänavaelust ja takistab kraadestumist. Noorte organiseerumine ei ole kasvatuslikust küljest lähtudes, sugugi vähema tähtsusega, kui kooliõppus, mis on sunduslik, mille pärast oleks põhjust kaalumisele võtta. Koolist lahkunute sunduslik organiseerimine vähemalt linnades.